

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית

אחרי קדושים תשב"א (חלק א)

השיבנו ה' אליך ונשובה תדש ימינו בך

- במדרש פליאה: כשמתו נדב ואביהוא, ענו שרפי הקודש השיבנו ה' אליך ונשובה • ביאור הויכוח בין ישראל שאומרים השיבנו ה' אליך ונשובה, לאביהם שבשמים, שאומר שובו אלי ואשובה אליכם • ביאור נמרא: אמר לו נדב לאביהוא, מתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה ננהיג את הדור • במדרש פליאה: כשראה איוב מיתת שני בני אהרן, אמר אף לזאת יתדר לבי • ביאור ענין מעשה איוב, ששמירת נפשו נמסר להשמן דייקא • ע"י דיבורים נגד האמונה, נסרדין ח"ו מחיי עולם הבא • ברתי ופלתי: ביאת אליהו קודם הגאולה הוא רק כשהגאולה תהיה בעתה, ולא בבחינת אחישנה • ענין תשבי יתרין קושיות ואיבעיות • אליהו יבוא לעשות 'שלוש' בעולם, היינו להחזיר את ישראל בתשובה, שבוה יהא שלום בין ישראל לאביהם שבשמים •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ד לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנרב זיין רופט: 1-118-388-5519 | דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

לשון קדשו - קונטרס רחצ (חלק א) 30 מינוט מתוך 66 אביסל קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו: 718-298-4641 ברוקלין: 072-3333419 ארץ ישראל: 718-298-4641

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

לשון קדשו: 929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 298 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• זיהם יעלן לזכרון •

כ"ק מרן רבי משה בן הגה"ק רבי חיים צבי זצלה"ה
אבד"ק סאטמאר - בעל ברך משה
יומא דהילולא כ"ו ניסן תשס"ו

הגה"צ רבי יואל הלוי זצ"ל היימליך

אב"ד ווענשייד ומו"ס אמרי יואל ועוד ספרים

בן הגה"צ רבי מנחם יוסף הלוי ז"ל הי"ד

נפטר כ"ח ניסן תשע"ז

האשה החשובה יראת ה' היא תתהלל

מרת רייזל נחמה ע"ה

ב"ר יודא הלוי דים ז"ל הי"ד (נעקדה"ש עם כל משפחתו)

אשת הרה"ח ר' חיים שמואל וואלהענדלער ז"ל

נפטרה כ"ו ניסן תשפ"ב

האשה החשובה יראת ה' היא תתהלל

מרת נחמה ע"ה בת ר' יעקב יוסף ז"ל

אשת הרה"ח ר' יעקב פאזנער ז"ל

נפטרה כ"ד ניסן תש"פ

הרה"ח רבי
משה אפרים
ב"ר ארי' ז"ל
הערשקאוויטש

KolSatmar.com

א

קושיית ודקדוקים בפרשת אחרי

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֶרֶן, בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֱהֶרֶן אַחִיד וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ וְגו', כִּי בַעֲנֵן אֲרָאָה עַל הַכֹּהֵנֶת. בְּזֹאת יִבָּא אֱהֶרֶן אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפֶר בֶּן בָּקָר וְגו'.

כה

קושיא יא

בישמח משה מביא מדרש: בשעה שמתו נדב ואביהוא, ענו שרפי הקודש הַשִּׁיבֵנו ה' אֵלֶיךָ וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקֶדֶם. וצ"ב השייכות לכאן

דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה (ריש פרשתן) ברענגט א מדרש (פליאה): בַּשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁנֵי פּוֹלִמְסִין דְּנוּרָא לְתוֹךְ חוֹטְמִיָּהוֹן שֶׁל נָדָב וְאַבִּיהוּא, עָנוּ שְׂרָפֵי הַקֹּדֶשׁ, הַשִּׁיבֵנו ה' אֵלֶיךָ וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקֶדֶם (איכה ה, כא).
יא) ס'איז דאָךְ א פֿלא (דברי המדרש, דאינו מובן שייכות זה הפסוק לכאן).

כו

קושיא יב

והחיד"א בנחל קדומים מביא מדרש: כשראה איוב מיתת שני בני אהרן, אמר אף לֹאֵאת יִחָרַד לִּי. וגם בזה צ"ב השייכות
דער חיד"א אין נחל קדומים^א (ריש פרשתן) דאָ אין די וואַכעדיגע סדרה ברענגט ער א מדרש (פליאה), כְּשֶׁרָאָה אִיּוֹב מִיָּתֶת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֶרֶן, אָמַר אֵף לֹאֵאת יִחָרַד לִּי (איוב לו, א).
יב) ס'איז דאָךְ אויך א פֿלא, וואו קומט דאָס צו אִיּוֹב'ן (כל ענין מיתת נדב ואביהוא).

כז

קושיא יג

ובגמרא איתא: אמר לו נדב לאביהוא, אימתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה ננחיו את הדור
ס'שטייט, חכמינו ז"ל האבן געזאגט^ב אויפן חטא פון נדב ואביהוא, שְׁהִיוּ שְׁנֵי זִקְנִים מְהֻלְכִין וְהָם אַחֲרֵיהֶן, - (והכוונה) אויף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן [שהיו מהלכין, ונדב ואביהוא אחריהן]. - האבן זיי געזאגט מתי ימותו הזקנים הללו, נדב האָט געזאגט פֿאַר אַבִּיהוּא, האָט געזאגט איינער פֿאַר אַנְדערן (מתי וכו') וְאָנִי וְאַתָּה נִנְחָה אֶת הַצִּבּוּר.

כח

והוא פלא שיאמרו כך על משה ואהרן, מה שאפילו על אדם פשוט אין ראוי לומר.
ובפרט שיאמרו כן נדב ואביהו שהיו מגדולי הדור, ושקולים כמושה ואהרן

יג) ס'איז דאָךְ עפעס א הפלא ופֿלא.
אָפִילו גאָר [אויף] אַן אָדָם פֿשוט אפילו, קומט דאָךְ נישט (לומר עליו כך, מען) דאָרף נישט זאָגן אַזוינס, [וכל שכן] אויף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, [לומר] מתי ימותו הזקנים און זיי זאלן בלייבן מְהֻלְכִים.

^א וכן בספר חומת אנך (ריש פרשתן).

^ב בגמרא סנהדרין (נב): וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך, ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהוא, אימתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה ננחיו את הדור. אמר להן הקב"ה, הנראה מי קובר את מי. אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, נפישו גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני [פירש"י: הרבה גמלים זקנים שטעונים עורות גמלים יונקין שמתו, בקרי מדון ועיפה (ישעי' ס, ו) מתרגמין הוגני. בקרה קלה (ירמי' ב, כג), היינו גמלא נערה ויונקת, שהיא קלה, ועסקיה רעים מחמת שלא הורגלה לטעון משאין].

איבערהויפט [שיאמרו כן] אזעלעכע גרויסע מענטשן ווי נָדב ואַביהוא וואָס זענען געווען די גרעסטע [שכדור, אזוי ווי] מִשֶּׁה רַבִּינוּ הָאֵט אויף זיי געזאָגט [לאהרן] זיי זענען גִּדּוּלִים מִמֶּנִּי וּמִמֶּנִּי.¹

און דער מדרש זאָגט² [אז] זיי זענען געווען שקולים כנגד כל הסנהדרין.

כט

הקדמה לישוב הקושיות

מבואר בוורד דמרוכ פחד כשנתקבצו על פנחס להרגו, יצתה נשמתו, ונכנס בו נשמת נדב ואביהו. וכוזה מפרש הוורד את הפסוק פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרָן הַכֹּהֵן, כִּי פִּינְחָס בַּעֲצָמוֹ נִעְשֶׂה גַם בְּנוֹ שֶׁל אֶהֱרָן, שֶׁהָם נָדָב וַאֲבִיהוּא נֶאֱרָר וּאִסְרִיט זשע דען.

ס'שטייט דאָךְ אין זוהר הקדוש³ (אויפן פסוק) פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרָן הַכֹּהֵן (פסח כה, יא), פִּינְחָס איז געווען בֶּן אֶהֱרָן הַכֹּהֵן אויך.

וואָרן פִּינְחָס ביי די מַעֲשֶׂה פון זְמַרְיָן, פון פחד איז געווען פֶּרְחָה נשמתו, און דעמאלטס זענען נאָך געוועזן די נשמת נָדב ואַביהוא האָבן זיי נאָך מְשׁוּטט געווען דאָרטן, זענען זיי אַריינגעגאַנגען אין פִּינְחָס'ן, און ער איז געבליבן לעבן. אזוי האָט ער געהאט אין זיך נשמת נָדב ואַביהוא.

זאָגט דער זוהר הקדוש, אַז טאַקע פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר ער איז געווען טאַקע [אויך] בֶּן אֶהֱרָן הַכֹּהֵן.

5

זה יורמו בלשון הפסוק אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן, שונסתלק הענין מה שהיו 'שני' בני אהרן, אבל לאחר כך שוב היה ונעשו לנפש אחת, שהוא נפש פינחס ונקראו 'בן' אהרן

איבערדעם אַחֲרֵי מוֹת איז נאָר געווען שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן, פריער זענען זיי געווען

¹ כמבואר ברש"י שמיני (י, ג). וכבר הביא זה רבינו לעיל בסוף קושיא א (השייך לחלק ב' של הקונטרס).

² בוורד הק' בפרשתו (דף טו ג): כָּל זֶמַן דְּצִדִּיקָא מִסְתַּלְקִי מִעֲלָמָא, דִּינָא אֲסִתְלַק מִעֲלָמָא, וּמִיתְהוֹן דְּצִדִּיקָא מִכְפָּרָת עַל חוּבֵי דָרָא. וְעַל דָּא פִּרְשָׁתָא דְּבִנֵּי אֶהֱרָן בְּיוֹמָא דְּכַפּוּרֵי קֳרִינֵן לָהּ, לְמַהּוֹי כְּפָרָה לְחוּבֵיהוֹן דִּישְׁרָאֵל. אָמַר קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, אַתְעֲסֻקוּ בְּמִיתְהוֹן דְּצִדִּיקָא אֲלֵין, וְיִתְחַשֵּׁב לָכוּ כְּאֵלוֹ אַתּוּן מְקַרְבִּין קֳרַבְנִין בְּהַאי יוֹמָא לְכַפָּרָא עֲלֵיהֶו. דְּתִנִּין, כָּל זֶמַן דִּישְׁרָאֵל יְהוֹן בְּגִלּוּתָא וְלֹא יִקְרְבוּן קֳרַבְנִין בְּהַאי יוֹמָא, וְאִינוּן תְּרִין שְׁעִירִין לֹא יִכְלִין לְקַרְבָּא, וְיָהּ לְהוּ דְּכִנְרָא דְּתַרֵּי בְנֵי אֶהֱרָן, וְיִתְכַפֵּר עֲלֵיהֶו. ○ דְּהִכִּי אֲוִלִּיפְנָא, דְּכְתִיב (במדבר ג, ב-ג) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵנִים וגו'. וְכְתִיב (שם) הִכְבֵּר נָדָב וַאֲבִיהוּא 'אֲלֶעָזָר' וְאִיתְמַר. 'אֲלֶעָזָר' וְאִיתְמַר מִבְּעֵי לִיה, מַהוּ 'אֲלֶעָזָר' וְאִיתְמַר. אֵלֶּה שְׁקוּל הָוֵן אַבִּיהוּא כְּתָרִי אַחֲוִי, וְנָדָב כְּכֶלְהוּ. ○ וְאִית דְּמַתְנֵי הַכֵּבֶר נָדָב, דָּא בְּלַחוּדוּי, וַאֲבִיהוּא בְּלַחוּדוּי, וְכָל חַד אַתְחַשֵּׁיב בְּעִינְיָה כְּתוּרִייהוּ, כְּאֲלֶעָזָר וְאִיתְמַר. אָבֵל נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּלַחוּדֵיהֶו, שְׁקוּלִין הָוֵן לְקַבֵּל שְׁבַעִין סִנְהֶדְרִין דְּהָוּ מְשֻׁמְשִׁין קָמִי מִשָּׁה. וּבְגִין כֵּךְ מִיתְהוֹן מִכְפָּרָא עַל יִשְׂרָאֵל. וְעַל דָּא כְּתִיב (שמיני י, ו) וְאִחֲכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְבוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה. ○ וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, הַכֵּבֶר נָדָב, כְּלוֹמַר הָהוּא דְּכָל שְׁכָתָא וְיִקְרָא דְּלִיה. נָדָב וַאֲבִיהוּא, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, דְּהִנֵּי תֵרִי לֹא אֲשַׁתְּכּוּ כְּתוּרִייהוּ בִּישְׁרָאֵל.

³ בוורד הק' (פינחס דף ריז): רָזָא עֲלָאָה הָכָא, וְהָכִי הוּא, דְּבִשְׁעָתָא דְּאִסְתַּלְקוּ (נדב ואביהוא) מִן עֲלָמָא, לֹא הָוֵן מִתְטַמְּרֵן תַּחוּת גְּדִפִי טַרְגָּא קְדִישָׁא, מַאי טַעְמָא, בְּגִין דְּכְתִיב (במדבר ד, ג) וּבְנֵים לֹא הָיוּ לָהֶם, דְּאִנְעִירוּ דִּיקְנָא דְּמִלְכָּא, דְּהָא אִינוּן לֹא אַתְחָזוּן לְשַׁמְשָׁא כְּבִהּוּנָה רַבָּה. בְּשַׁעְתָּא דְּקִנֵּי פִנְחָס עַל בְּרִית קְדִישָׁא, וְעַל בְּגוּ כְּמָה אוֹכְלוּסִין, וְסָלִיק לֹוֹן לְגִיפִין עַל רומחא. לְעִינְיָהוֹן דְּכָל יִשְׂרָאֵל, כֵּד חֲמָא (פינחס) שְׁבַטָא דְּשַׁמְעוֹן בְּכַמָּה אַכְלוּסִין דְּאִתּוּ לְגַבִּיה, פֶּרְחָא נְשֻׁמְתִּיה מְנִיָּה, וְתִרִין נְשֻׁמְתִּין דְּהָוּ עֲרִטְרִיאַין בְּלֹא דוּכְתָא, אַתְקִרְבוּ בַּהּ וְאִתְפַּלְלוּ כְּפָדָא, וְאִתְהַדְרַת נְשֻׁמְתִּיה כְּלָלָא רִחָא דְּאִתְפַּלְלִיל בְּתִרִין וּרְחִין, וְאִתְקַפּוּ בִּיה, כְּדִין רִחוּ דוּכְתִּייהוּ לְמַהּוֹי כְּתָנָא (רבא) מַה דְּלֹא אַתְחָזוּ מִן קִדְמַת דָּנָא. וְעַל דָּא כְּתִיב (איוב ד, ו) זָכַר נָא מִי הוּא נָקִי אָבִי, דְּלֹא אַתְאָבִיד בְּהִיָּא שְׁעָתָא, וְלֹא אָבִיד רִחוּיָה כֵּד פֶּרְחָה מְנִיָּה. וְאִפִּיה שְׁרִים נִכְחָדוּ (שם), אֲלֵין בְּנֵי אֶהֱרָן, דְּאִתְהַדְרוּ לְעֲלָמָא, מַה דְּאָבִיד בְּתִיָּהוֹן. וְעַל דָּא כְּתִיב בִּיה בְּפִנְחָס בֶּן בֶּן, תֵּרִי זְמַנִּי, פִּנְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן. [נדרשא לומר שפינחס הוא בן של אלעזר, וכן של אהרן הכהן (תגרות השל"ה הנדפס בגליון הוורד)].

לשון אחרי קדושים תשכ"א (חלק א) קדשו ה

צוויי, נָדָב וְאָבִיהוּא, זענען זיי נסתלק געוואָרן. אָבער געבליבן [שפעטער] זענען זיי נאָר איינס¹, זענען ביידע אַרײַן אין פֿינְחָס'ן, זיי זענען געווען אינאיינעם, אינאיינעם זענען זיי נתגלגל געוואָרן ביידע אין פֿינְחָס'ן, זענען זיי געווען טאַקע פֿן אַהֲרֹן. אַזוי שטייט דאָך אין זוהר הקדוש.

לא

והנה פינחס זה אליהו, ובוה מבואר גם דברי התרגום יונתן בפסוק שָׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח, דהיינו ביד פינחס. לפי שראה משה שאלהיו הוא המוכן לבשר הגאולה שלימה, וכבר רצה משה שתהיה הגאולה שלימה בימיו, ולכן ביקש לשלוח מיד את פינחס לאָמֵר זֶען.

[הנה אמרו חז"ל]¹ פֿינְחָס זֶה אֱלִיהוּ.

לב

דער תרגום יונתן זאָגט², ווען משה רבינו האָט געזאָגט שָׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח (שמות ד, יג), זאָגט דער תרגום יונתן שָׁלַח נָא בְיָד פֿינְחָס. [דעס] ברויך דאָך אויך פֿשֶׁט, פאַרוואָס עפעס גראַד בְיָד פֿינְחָס.

לג

נאָר פֿינְחָס זֶה אֱלִיהוּ, [און] מֹשֶׁה רַבִּינוּ הָאָט שוין געזען אַז דער סוף וועט זיין [אַז פינחס] ער וועט זיין דער שליח 'פֿאַר' די גאולה, האָט ער שוין געוואָלט ס'זאָל זיין דעם וואָס ס'וועט זיין שפעטער, [דער תיקון השלם]. אַזוי ווי ס'שטייט אַרויס אין תרגום יונתן שָׁלַח נָא בְיָד פֿינְחָס.

וואָרן פֿינְחָס זֶה אֱלִיהוּ, [וועליו נאמר] הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלִיהוּ (מלאכי ג, כג), אֱלִיהוּ דאַרף קומען [און] זיין דער מְבַשֵּׁר פֿון די גאולה הַעֲתִידָהּ. האָט ער [משה רבינו] שוין געזען [אַז גאולת מצרים] דאָס איז נישט דאָס ריכטיגע [גאולת עולם].

לד

ומכיון שפינחס הוא אליהו, הרי לדברי הוזהר דפינחס הוא נדב ואביהוא, אם כן נדב ואביהוא הם אליהו הנביא המוכן לבשר הגאולה, וכמבואר בתרגום יונתן גם בפסוק הנאמר לפינחס הִנְנִי נֹתֵן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְיָחִי יְחִי עֲלֶיךָ שְׁלָמָא לְמַבְשָׁרָא נְאוּלָהָא

ממילא אַז פֿינְחָס זֶה אֱלִיהוּ, איז דאָך דאָס נָדָב וְאָבִיהוּא³, אַזוי ווי ס'איז מבואר אין זוהר הקדוש [והם שיבשרו את הגאולה].

[און] פֿינְחָס [הוא אליהו] האָט נאָך געברויכט צו זיין אויף דעם עולם, [כדי ער זאָל] מְקַנֵּא זיין קִנְאָתָהּ 'צִבְאוּת, בִּימֵי אַחָאָב', וכדומה.

¹ ועיין במגיד מישרים להבית יוסף (ריש פרשתן) וז"ל: הלא שדרוני לאולפא לך רזא יקירא בפרשתא קדישתא, דאיכא למידק אמאי כתב אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אַהֲרֹן, אטו לא ידענא דתרי ניהו וכו'. אבל רזא דמלתא תלי ברזא דנדב ואביהוא אתגלגלו בפנחס, והכי קאמר בתר דמיתו שניותא דבני אהרן, כלומר לא מיתו אלא מלמהוי תרין, אבל אינון לא אתאבידו, דהא כחדא אתגלגלו בפנחס וכו'.

² כמבואר בליקוט שמעוני (ריש פרשת פינחס), ועוד.

³ בתרגום יונתן (שמות ד, יג): וְאָמַר בְּכַעַז בְּרַחֲמִין מִן קֶדְמָךְ ה', שְׁלַח כְּדוֹן שְׁלִיחוֹתְךָ בְיַד פִּנְחָס דְחִמִּי לְמִשְׁתַּלְחָא בְסוּף יוֹמָא.

⁴ ועיין במגלה עמוקות (פרשת שמות, ד"ה אלקי אבותיכם): והקב"ה שאמר למשה הוא יְהִיָּה לָךְ לְפָנָי, על אליהו מדבר, שהוא כלל תורה שבעל פה, לתרץ כל הספיקות לעתיד לבוא (וכוזהר דלהלן בהערה יט). וכשאמר משה להקב"ה שָׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח, כוונתו בזה על פנחס שהוא נדב ואביהוא (וכתרגום יונתן דלעיל) נרמז במלת 'נָא' 'ר"ת נדב אביהוא], שהוא מוכן לשליחות בכל הזמנים. [והובא דבריו בישמח משה סוף פרשת כי תשא עיי"ש].

ער האָט זיך אויסגעאַרבעט אויף דער בַּחִינָה ער זאָל בלייבן [לעבן אייביג, וכדכתיב] הִנְי נִתַּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם (פינחס כה, יב), זאָגט דער תרגום יונתן [דאָרט] אויכעט^א, וַיְחִי לְחַיֵּי עֲלָמָא לְמַבְשָׁרָא גְאוּלְתָּא.

לז

אמנם יש לבאר עוד האיד נרמז זה בלשון הפסוק בְּרִיתִי 'שְׁלוֹם' נאָר [יש לבאר דלכאורה] וואו דאָס ליגט אין דעם וואָרט בְּרִיתִי 'שְׁלוֹם'.

לו

אמנם מצינו כן גם במשנה דאליהו 'בוא לעשות 'שְׁלוֹם' בעולם.
וגם בזה צריך ביאור הכוונה במה שאמרו שיעשה 'שְׁלוֹם'

נאָר דער אַמֶּת, [הרי מבואר גם במשנה דעדות]^ב אַלְיָהוּ וועט קומען לא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת 'שְׁלוֹם' בְּעוֹלָם, שְׁנַאָמֵר (מלאכי ג) וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים.
[וגם שם צריך ביאור] וויאזוי איז דאָס געדרינגען פון וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים, אַז מ'מיינט [לעשות] שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, [והלא מפשטא דקרא משמע] אַז מ'מיינט שְׁלוֹם [בין אבות] לְבָנֵיהֶם.

לז

אמנם מבואר שייכות הענינים ברברי המדרש ילקוט סוף מלאכי, שהביא תחילה דברי המשנה דלעיל שאליהו 'בוא לעשות 'שְׁלוֹם' בעולם, והסמך לזה דברי המדרש דאם אין עושין תשובה אין נגאלים, ואין 'עושים תשובה' עד שיבוא אליהו. וכנראה שדרשו כן מלשון הפסוק 'וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים', דהוא מלשון תשובה

נאָר דער אַמֶּת, ס'איז מבוואָר אין מדרש, אין מדרש ילקוט^ב סוף [מלאכי ונ"ד], אויף דעם פסוק הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֲלֵיהוּ.
זאָגט ער קודם [דברי המשנה בעדות, כי] וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים [מיינט אַז] ער קומט נאָר לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם.

און דערנאָכדעם שטייט תיכף נאָך אַ מימרא^ד, אַם אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה אֵין נְגָאָלִים, ס'איז נישט פאַרהאַנדן אַ גאָוּלָה אָן תְּשׁוּבָה, וַאֲיִן נְגָאָלִים^ט עַד שְׂבִיבָא אֲלֵיהוּ, שְׁנַאָמֵר הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֲלֵיהוּ וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים.

^א כמבואר במלכים א' (פרק יז, ט), ובגמרא סנהדרין (ק"ג).

^ב בתרגום יונתן (פינחס שם): בְּשִׁבְרָעָא אִימַר לִיה מִן שְׁמִי, הֶאֱנָא גִזֵּר לִיה יְת קִמִּי שְׁלָם, ואעבדיניה מלאך קיים, וַיְחִי לַעֲלָמָא לְמַבְשָׁרָא גְאוּלְתָּא בְּסוּף יוֹמָא.

^ג במשנה עדיות (ח, ז): אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מִקְּבֵל אֲנִי מִרְבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מִרְבּוֹ וּרְבּוֹ מִרְבּוֹ הִלְכָה לְמִשָּׁה מִסִּינִי, שְׁאִין אֲלֵיהוּ בֹא לְטִמָּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב, אֶלָּא לְרַחֵק מִמְקוֹרְבֵּין בְּזוּרַע וּלְקָרֵב מִמְרַחְקֵין בְּזוּרַע וְכו'. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לְקָרֵב, אֲבָל לֹא לְרַחֵק. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, לְהַשְׁוֹת מִמְחַלְקָתָא. וְחַכְמִים אָמְרִים, לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנַאָמֵר (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֲלֵיהּ הִנְבִּיא וְגו'. וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אָבוֹתֵם.

^ד בילקוט שמעוני (מלאכי, רמז תקצז): אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכו'. וְחַכְמִים אָמְרִים אֶל לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנַאָמֵר הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֲלֵיהּ הִנְבִּיא לְפָנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, וְאָמַר וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים. ○ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, בְּגִאוּלָּה רִאשׁוֹנָה כְּתִיב (תהלים קה, כו) שְׁלַח מִשָּׁה עֲבָדוֹ אֶתְּךָ אֲשֶׁר בְּחַר בּוֹ, שְׁלַח לִי אֶף שְׁנֵים כְּנָגֵד, שְׁלַח אֶתְּךָ אֶתְּךָ (שם מג, ג), אָמַר הַקֹּב"ה הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ, שְׁנַאָמֵר הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֲלֵיהּ הִנְבִּיא, הָרִי אַחֵד, וְהַשְׁנִי, הֵן עֲבָדֶי אֶתְּמַךְ בּוֹ בְּחִירִי רָצָתָה נִפְשִׁי (ישע' מב, א) [וְהוּא מְשִׁיחַ]. ○ רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה אֵין נְגָאָלִים, וְאֵין עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה אֶלָּא מִתּוֹךְ צַעַר וּטְלָטוּל, וּמִתּוֹךְ שְׁאִין לָהֶם מַחִיָּה, וְאֵין עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה עַד שִׁיבָא אֲלֵיהוּ, שְׁנַאָמֵר הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֲלֵיהּ הִנְבִּיא, מִה כְּתִיב אַחֲרָיו, וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים.

^ה וְהוּא מִפְרָקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (סוף פרק מג), וְתַנְחומָא בְּחֻקֵּי (סימן ג). וְעֵינִן בּוֹזָה בּוֹיּוּאֵל מִשָּׁה (א, מא).

^ט הַכּוּוּנָה לְלִשׁוֹן וְאֵין 'עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה' עַד שִׁיבָא אֲלֵיהוּ.

[דמדכתיב לשון] 'וְהָשִׁיב', זעט אויס דר'ש'נט ער דעם פסוק וְהָשִׁיב אֹז דָּאָס מיינט 'מוועט תשובה טון, [און] ס'מוז זיין מְקוֹשֶׁר [דערצו דער] לֵב אָבוֹת עַל פְּנִים וְלֵב פְּנִים עַל אָבוֹתָם, די אַלע בְּחִינֹת, [ווייל] דעס מוז זיין תשובה שְׁלִימָה, [ועל זה נאמר] 'וְהָשִׁיב' לֵב אָבוֹת [וגר', כי] אֵלֶיהֶו וועט קומען מַחְזִיר בְּתוֹכָהּ זיין אידן.

לח

ומסמיכת דברי הילקוט מוכח דענין עשיית 'שלום', גם כן הכוונה על ענין 'התשובה' שיעשו ישראל, דבוח יהא נעשה שלום 'בין ישראל לאביהם שבשמים'. והוא על דרך שאמרו בגמרא על המינים שברשעים הם ממילים 'שנאה ותחרות' בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו כן להיפך התשובה הוא השלום האמיתי ביניהם [און] דער חידוש איז [מה שנלמד מדברי המדרש ילקוט], אַזוי ווי ס'זעט אויס, אַז דאָס 'איז דער פֿשט [בדברי המשנה] אַלֵא לַעֲשׂוֹת 'שְׁלוֹם' [בעולם, אַז] מ'מיינט [דעם] שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם.

אַזוי ווי די גמרא זאָגט דאָךְ^{טז} אויך אַזוי [דענין התשובה ועבודת ה' נקרא שלום, וכמו שאמרו] אויף די אַלע מִינִים וְאַפִּיקוֹרְסִים שְׁמִטָּלִים 'תַּחֲרוֹת וְשִׁנְאָה' בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם. אוי ווי, בעונונו הרבים אַז ס'איז דאָ אַסאַךְ מִינֹת צווישן אידן, וכדומה הַפֶּתַח הַבֵּרִית, דאָס איז מִטִּלָּה שִׁנְאָה וְתַחֲרוֹת.

לט

זעט מען דאָךְ אַז דער פֿשט איז לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, מיינט מען שְׁלוֹם שְׁבִין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם. על כל פנים איז מבואר [כן בבאור לשון הפסוק] וְהָשִׁיב.

מ

וכן מבואר גם בדברי הרמב"ם, שמבאר ענין הפסוק הִנֵּה אֲנִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֶיךָ, היינו שיבוא 'ליישר את ישראל ולהכין לבם' בתשובה, וממשיך דאיתו בא אלא לעשות 'שלום' בעולם, שנאמר וְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל פְּנִים אַ פֿלֵא, מ'זעט די זעלבע איז [מבואר] טאַקע [אין] דער רמב"ם אין הלכות מלכים^{יז}, דער רמב"ם זאָגט אויך אַזוי.

^{טז} בגמרא שבת (קטז): הגליונים וספרי מינין [פירש"י]: וכתבו להן תורה נביאים כתובים כתב אשורית ולשון הקודש, אין מצילין אותם מפני הדליקה. רבי יוסי אומר בחול קודר את האזכרות שבהן וגונון, והשאר שורפן. אמר רבי טרפון, אקפח את בני שאם יבאו לְיָדִי שאני אשורף אותם ואת האזכרות שבהן, שאפילו אדם ורודף אחריי להורגו ונחש רץ להכישו, נכנס לבית עבודה זרה ואין נכנס לבתיהן של אלו, שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין [נכרים העובדים עבודה זרה אין מכירין, שהרי בכך גדלו, וכך למדום אבותם], ועליהן הכתוב אומר (ישעי' נז, ח) וְאִתֵּר הַדָּל וְהַקְּלוּ וְהַקְּלוּהָ שְׁמַת זָכְרוֹנָךְ וְזָכְרוֹן הוּא בִּידָךְ וְאִינָה שְׂכַחָה לָךְ, אלא שהשלכת אותי אחרי הדלת]. ○ אמר רבי ישמעאל, קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה זְמִיחָה על המים, הללו שמיטלין 'קנאה ואיבה ותחרות' בין ישראל לאביהן שבשמים, על אחת כמה וכמה. ועליהם אמר דוד (תהלים קלט, כג-כד) הֲלוֹא מִשְׁנֵאֵיךָ ה' אֲשַׁנָּא וּבִתְקוּמִיךָ אֶתְקַשְׁטְתָּ תְּכֵלֶת שִׁנְאָה שְׁנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי.

^{יז} ברמב"ם (מלכים ב, יב): יראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לִישֹׁר יִשְׂרָאֵל וְלִהְיוֹן לָכֶם, שְׁנֵאֲמַר הִנֵּה אֲנִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי וְגו'. ואינו בא לא לטמא הטהור ולא לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר וְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל פְּנִים. ○ ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן, לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סידור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים (סנהדרין יז): תיפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר, כמו שבארנו.

זאָגט ער, ס'וועט קומען אַליהו, [און] ער זאָגט אַז ס'איז נישט מבוּרָך (בדברי הנביא) צי [ער וועט קומען] קודם ביאת המשיח, צי פאַר גוג ומגוג. אָבער עַל כָּל פְּנִים – זאָגט ער – וועט קומען אַ נביא לַיִשָּׁר אַתְּ הָעַם, לְהַכִּין אֶת לִבָּם, די הערצער פון אידן אַנגרייטן, און אַריינשיינען אין די הערצער, שנאמר הִנֵּה אָנְכִי שׁוֹלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵיוּ וְהַשִּׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אָבוֹתָם.

מא

זאָגט דאָךְ דער רמב"ם אַרויס, אַז [ער וועט קומען] לְהַכִּין אֶת לִבָּם וְלַיִשָּׁר [את ישראל] אויף תשובה, זאָגט ער דאָךְ אַרויס.

און תִּכְפֹּף דערויף זאָגט דער רמב"ם אַליינס אויך, אִין אֱלֹהֵיוּ בֶּא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֹאמֶר וְהַשִּׁיב. זאָגט ער אויך די זעלבע לשון [ווי די משנה], אַז נאָר לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם.

ער הייבט אָן מיט דעם [אַז] ער וועט קומען צוגרייטן אידישע הערצער, וואָס ס'איז טייטש [אַז ער וועט זיין] מַחְזִיר לְמוֹטֵב זֵיין, און [ער] לֹאֲזֹט אויס מיטן לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. זעט מען דאָךְ אַז דער רמב"ם האָט אויך אַזוי געלערנט, ער זאָגט עס תִּכְפֹּף דערויף.

מב

והיוצא מזה כי תכלית ביאתו של אליהו קודם הנאולה, הוא כדי להחזיר את כל ישראל בתשובה. ובמדרש מבואר עוד שגם משה רבינו יבא ביחד עם אליהו הנביא

יהיה איך שיהיה, [איין] דער תכלית פון ביאת אַליהו פון פריער, [צו] מַחְזִיר בַּתְּשׁוּבָה זֵיין אידן.

און דאָס שטייט דאָךְ בַּפְּרוּשׁ אויך אַרויס, אין מדרש פרשת עקב^ט, אַז מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וועט מיט אים מיטקומען.

על כל פנים, ער וועט קומען פריער'ער, [בכדי] מַחְזִיר בַּתְּשׁוּבָה זֵיין אידן.

מג

גם איתא בספרים ברמו רזמו לשון 'תיקו' שבגמרא, שהוא נוטריקון תשבי יתרון קושיות ואביעיות. והיינו כי אף שמשנה בעצמו יהיה עמנו, אבל אליהו יהיה המתורגמן של משה, להשיע ולהסביר דברי משה לכל ישראל

זיי זאָגן דאָךְ אויך^ט, [בענין] וואָס שטייט אַלץ [בגמרא לשון 'תיקו', והוא נוטריקון] תְּשַׁבִּי

^ט בדברים רבה (ג, יז): אמר ליה הקב"ה, משה, חיין כשם שנתת את נפשך עליהן בעולם הזה, כך לעתיד לבא כשאביא להם את אליהו הנביא, שניכם באין כאחת וכו'.

^ט בזוהר הק' פרשת צו (ברעיא מהימנא דף כז-כח): תְּנֵאמִים וְאִמְרוּרָאִים, אַתּוּן דְּמַסְטְרָא דְּמִדּוֹת דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַתִּיתוּ, דְּטַרְחַתּוּן סָגִי לְנִקְאָה בְּרַתָּא דִּילִי דְּאִיהִי הִלְכָה, מֵאֲלִין קְלִפִּין דְּעָרֵב רַב, קוּשְׁיִין בִּישׁוּן, דְּלִית לוֹן תִּירוּן וְלֹא פְרוּקָא וְכוּ', אֶלָּא אַתְמֶר תִּיקוּ בְּהוּן. וְכַל תִּיקוּ דְּאִסְטְרָא לְחוּמְרָא, וְאִיהוּ תִיקוּ חֶסֶד וְי', דְּלִית לִיה 'תִּיקוּן'. חֶסֶד נִין דְּאִיהִי עֲלָמָא דְּאִתִּי, דְּתִיקוּ דְּעֲלָמָא דְּאִתִּי, שְׁתִּיקָה. כְּגוֹן (מנחות כט): שְׁתוּק כִּף עֲלָה בְּמַחֲשָׁבָה. וְאִית קוּשְׁיִין דְּאִינוּן לְבוּשִׁין דְּהִלְכָה וְכוּ', וְאַתּוּן פִּסְקִין לוֹן בְּכַמָּה פִּסְקוֹת, וְלִבְתֵּר מִתְקַנִּין וּמִפְּרָקִין לוֹן בְּכַמָּה פְּרוּקִין. וְאִי חֶסֶד שׁוּם פִּסְק מִמִּתְנִיתִין, כְּמָה דְּאִוְקְמוּהָ זֶה חֶסֶד מִן הַמִּשְׁנָה, אַתּוּן מִתְקַנִּין לוֹן וְכוּ'. וְאִי יִיתִי טַפֵּשׁ וְיִפְּקִי שׁוּם בִּישׁ עַל הַהוּא אוּמְנָא דְּחִתִּיד לְבוּשִׁין, וְיִמָּא וְכִי אוּרִייתָא אִיהִי חֶסֶד וְכוּ', וְאִיךְ חֶסֶד מִן הַמִּשְׁנָה. אַתּוּן תִּמְרִינוּ לִיה, דוּק וְתִשְׁכַּח חֲתִיכָה, וְתִשְׁכַּח לָהּ מַעֲרֻבָּת בְּשָׂר פִּסְקוֹת וּמִשְׁנִית, דְּאוּרַח אוּמְנָא לְמַחֲתֵךְ לְבוּשִׁין בְּכַמָּה חֲתִיכוֹת, וְתַלְמִיד דְּלֹא אִיהוּ בְּקִי לְמַקְשֵׁר הַחֲלָכָה בְּאֲלִין חֲתִיכוֹת, מִתְחַלְפִי לִיה פִּסְקוֹת וְקוּשְׁיִין וְלֹא אִשְׁכַּח לוֹן פְּרוּקָא, עַד דְּיִיתִי אוּמְנָא וּפְרִיק לוֹן כָּל אֲלִין פִּסְקוֹת דְּלֵהוּן. בְּהַהוּא זְמַנָּא, הִלְכָה דְּאִיהִי בְּרַתָּא, סְלִיקַת קֶדֶם מֶלֶכָא, שְׁלִימָא בְּכֻלָּא, בְּגוּפָא בְּלִבוּשָׁא וּבְתַכְשִׁיטָהָ, וְאַתְקִישׁ בָּהּ (נח ט, טז) וְרִאִיתִיהָ לְזִכּוֹר בְּרִית עוֹלָם. וְלִזְמַנִּין אִית לְאוּמְנָא תַלְמִיד בְּקִי, דִּישְׁדֵּר לִיה לְתַנְקָא לוֹן. וְקַמּוּ כְּלָהוּ וְאִמְרוּ, וְדֹא אֲנִי הוּא אוּמְנָא, רַעֲיָא מְהִימְנָא, דְּאַתְמֶר בְּךָ (אבות א, א) מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי, וּמִתְּמֵן וְאֲלִיךְ כְּלָהוּ תַלְמִידִים אִינוּן דִּילֵךְ, מִן יְהוֹשֻׁעַ עַד סוֹף כָּל דְּרִין. הָדָא הוּא דְּאִמֶּר (שם) וּמִסְרָה לְיְהוֹשֻׁעַ, וְיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים, עַד סוֹף כְּלָהוּ. תַלְמִיד בְּקִי דִילֵךְ מֵאֵן הוּא, הָא

לשון אחרי קדושים תשכ"א (חלק א) קדשו מ

יתרין קשיות ואיפעות^ב. (ולכאורה) ס'וועט דאך זיין משה רבינו וולמה יצטרכו עוד לאלהיו לברר הספיקות).

נאָר מ'מיינט [אז] תשבי ער וועט זיין דער מפרש, ער וועט 'צופירן' אידן צו משה רבינו^ג [ויהיה ממוצע ומתורגמן בינו לביןם].

אבער די השפעה [מאת הקב"ה] איז טאקע ווייטער נאָר דורך משה רבינו^ג, [אויך] דעמאלטס ביי די גאולה העתידה. און דורכן מלך המשיח^{כא}.

מד

יהיה איך שיהיה, ביאת אליהו איז [בכדי] לישר לכבוד בני ישראל, [און] להחזירם בתשובה.

מה

ישׁוב הקשיות

ישׁוב קושיא יג

נאָר לאָמיר אָבער זען, על כל פנים דאָס קען זיין דער פֿשט [בדברי הגמרא שבקושיא

יג].

מו

הרי מצינו דמשה רבינו ראה עוד במצרים שפינחס הוא אליהו הוא מוכן להיות השליח אצל הגאולה שלימה, ועל זה אמר שלח נא ביד פינחס. ואם כן יש לומר גם נדב ואביהוא כבר ראו והבינו זאת ברוח קדשם, מה שהם עתידים ליכנס בפינחס הוא אליהו, ויהיו מבשרי הגאולה

[דהנה] משה רבינו האט דאך שוין געזאגט דעמאלטס [בעודן במצרים] שלח נא ביד פינחס, אזוי ווי ס'שטייט אין תרגום יונתן^ה.

[און] נדב ואביהוא האבן דאָס אלעס געזען, זיי זענען דאך געווען אזוי גרויס [און] זיי האבן דאך אלעס געזען ברוח קדשם, זיי זענען נביאי אמת געווען.

[וממילא] האבן זיי געזען די אלע זאכן, אז זיי ברויכן זיין [מנהיג, בזמן התיקון השלם], וואָרן זיי זענען דאך געווען [שפעטער] אין פינחס'ס, זענען זיי דאך געווען דער פינחס ז'ה אליהו, האבן זיי געוואוסט זיי וועלן 'צופירן' [אידן] צו משה רבינו^ג.

מז

והבינו כי לצורך זה יצטרכו הם למות, עד שיכנסו בפינחס, ועוד יעברו כל העניים הזקוקים לעבור צורך הכנת תיקון השלם

[וגם הבינו נדב ואביהוא כי] זיי האבן געזען דאָס מוז דורכגיין [מה שמתו ביום חינוך המשכן. און אז] דאָס דור המדבר מוז קודם בלייבן אין די מדבר, [ווייל] דאָס פעלט אויס

חֲזִינָא דְאַתְמָר, הַכֵּל יֵהָא מוֹנַח עַד שְׂבִיבָא אֱלִיהוּ. אָמַר לוֹן, וְדַאי הָכִי הוּא, דְּאִיהוּ תַלְמִיד חֶבֶר, דְּעָלִיָּה אֶתְמַר (פינחס כה, יא) כֵּן אֶהְרֵן הַכֹּהֵן (כמו שנתפרש בדברי הוזהר פינחס המובא לעיל, ואליהו הוא פינחס). כְּגוּוֹנָא דְאַתְמַר בְּאַהֲרֵן (שמות ד, טז) הוּא יֵהִיָּה לֵךְ לָפָה, הָכִי נָמִי בְרִיָּה יֵהִיָּה לִי לָפָה, דְּאִיָּהּ אֲוִרִיָּתָא דְבַעַל פָּה. בְּגִין דְּהִיכִי דְּהוּינָא בְּקַדְמִיתָא כְּבֵד פָּה וְכַבֵּד לְשׁוֹן, וְהָכִי יוֹקִים לִי קוֹדֶשָׁא בְּרִיף הוּא כְּבֵד פָּה, בְּאֲוִרִיָּתָא דְבַעַל פָּה, וְכַבֵּד לְשׁוֹן בְּאֲוִרִיָּתָא שְׂבִכְתָּב, דְּלֹא יִימְרוּן אֵלֶיךָ דְּלֹא אֲשַׁתְּמוּדְעִין לִי, אֲחִירָא אִיהוּ. וְאֱלִיהוּ הוּא יֵהִיָּה לִי לָפָה, יִתִּי לְתַקְנָא כָּל אֵלֶיךָ סְפָקוֹת, וּלְפָרְקָא לוֹן.

^ב כמובא בתוספות יו"ט (עדיית ז, ח) דחיקו שאמרו בגמרא היא נוסריקון תשבי יתרין קושיות ואבעיות. וכן כתב החיד"א בפתח עינים (עדיית שם) ובעין זוהר (ת, לו) בשם ספר הקנה, ובשם הקדמת הרמב"ם על המשנה (כתב יד). ועיין בגמרא מנחות (מה), פרשה זו אליהו עתיד לדורשה.

^{כא} ועיין בענין זה [וכן בעוד ענינים המבוארים בדרוש זה] גם בס"ג אחרי הגדול תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס צט ח"ב), וס"ג פינחס תשכ"ז (קונטרס רמו ח"ב).

צום תיקון.

ווי ס'שטייט שוין די טעמים, פארוואס משה ואהרן האבן געמוזט בלייבן אין די מדרב, (ואחד מהם בכדי) משה רבינו זאל מכניע זיין בעל פעור^כ וכדומה אן א שיעור טעמים.

[און] אזוי ווי ס'שטייט אין מגלה עמוקות^כ און אלע.

[וכן נמצא טעמים] אין דברי חכמינו ז"ל אליין^כ.

מח

ולעתיד בעת שיבוא אליהו הנביא, יבוא עמו גם משה רבינו כמבואר במדרש.

וכן יהיה עמנו גם אהרן הכהן בעת בנין בית המקדש, וכמבואר בתוספות פסחים

און לעתיד וועט קומען אליהו, און ער וועט 'צופירן', [און] דעמאלטס וועט הערשט מיטקומען משה ואהרן^כ.

[און] ווי תוספות זאגט אין [פרק] ערבי פסחים^כ אז ס'וועט נישט זיין קיין בית

המקדש אן משה ואהרן.

וועט הערשט צוקומען משה ואהרן. און אליהו וועט זיין און ער וועט צופירן

טאקע, ער וועט צופירן אידן צו דער קדושה, און צו משה ואהרן.

און די השפעה [עצמה] וועט זיין פון משה ואהרן.

מט

ואז בשעת הנאולה יהיה הנביא המשמיע לעם את דברי משה, ויסייע

בהנהגתו של משה. ונמצא כי אז יהיו נרב ואביהוא בעצמם בכלל מנהיגי הדור

דאס קאן זיין, האבן זיי געזאגט נדב ואביהוא.

זיי האבן דאס אלעס געזען, [אז] דאס מוז דורכגיין, אז זיי ברויכן בלייבן אין די

מדרב, און דערנאכדעם וועלן זיי טאקע קומען. [שהרי] זיי זענען דאך געווען די נשמת

אליהו, [שהוא] נשמת פינחס זה אליהו.

און נאכדעם וועלן זיי צופירן [אידן צו משה רבינו, כי אליהו הנביא ישמיעו דברי משה לכל

ישראל (וכמובא לעיל באות מג), ונמצא שאלהיו יהא בכלל ראשי 'ומנהיגי' הדור, ונמצא דנדב ואביהוא

ינהגו את הדור. וממילא] דערנאך וועט הערשט זיין די הנהגה פון משה ואהרן'ן בשלמות,

ווען אידן וועלן זיין בתכלית הקדושה, און דבוק זיין אין די קדושה פון משה ואהרן.

^כ כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק מה), והובא בתוספות (סוטה יד.).

^כ במגלה עמוקות על ואתחנן (עיי"ש בכמה אופנים).

^כ בדברים רבה (ב, ט): כי לא תעבר את הירדן הנה (ואתחנן ג, כו). אמר לו הקב"ה למשה, אם אתה נקבר כאן אצלן, בזכותך הן באין עמך. א"ר לוי, למה הדבר דומה, לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי, אין בריה משגחת עלי, מה עשה, נטל זהוב אחד והשליך בתוכם, והתחיל צוות ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן, והאירו לו. מה עשה, משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות, וליקטן. בזכות הזהוב נתלקטו המעות. כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר, הן באים בזכותך ואת בא בראשם, שנאמר (ברכה לג, כא) ויבא ראשית לו וגו' ויתא ראשי עם. [וכן מבואר בעוד מדרשים].

^כ וכדלעיל באות מב בשם המדרש בפרשת עקב, שמשה רבינו יבא ביחד עם אליהו. ומבואר בתוספות פסחים שמשה ואהרן'ן יהיו עמנו. והוא על פי המבואר בגמרא יומא (ה:) לעתיד לבוא נמי לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם.

^כ בתוספות פסחים (קיד: ד"ה אחד): דליכא למיחש שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת, דהקריבה מסורה לזריון, וכשיבנה, משה ואהרן יהא עמנו, וליכא למיטעי וכר'. [ועיין בזה ביואל משה (א, נה), ושכן מבואר בגמרא יומא דלעיל, וכמו שהביא ביפה תואר (על ב"ר פרשה כו)].

1

והם כבר השתוקקו על כל זה בימיהם, למהר ולהחיש זמן
התיקון השלם, וכמו שמשה רבינו בעצמו השתוקק על זה בימיו

[ומובן היטב דברי הגמרא באומרים ואני ואתה ננהיג את הדור, דהכוונה כי אויף] דעס האָבן זיי
דאָ געוואָרט. כי השתוקקו] אַז דאָס זאָל זיין [שוין] פריער'ער.
האָבן זיי אַרויסגעקוקט אויף דעם, אַז ס'זאָל נישט זיין דעס אַריכות הגלות,
מ'זאָל דאָס אַלעס דורכגיין באַצייטנס [עד זמן בַּעֲתָהּ, נאָר] ס'זאָל שוין 'באַלד' קענען
זיין.

אַזוי ווי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאָט דאָך אויך אויף דעם געהאַרעוועט. [ומהאי טעמא] ער
הָאָט געוואָלט גיין קיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ס'זאָל שוין זיין דער תִּיקוֹן וואָס ס'וועט זיין
לַעֲתִיד.

נא

וזהו כוונת אומרים מתי ימותו שני הזקנים, דקאי על מה שראו שיצטרכו עוד בתחילה להשאר כל דורם במדבר,
ובכללם גם משה ואהרן, ולעבור כל צרכי התיקונים עד שיזכו לתיקון השלם שאו יתקיים וְאֲנִי וְאַתָּה נִנְהִיג אֶת
הָדוֹר, שבהיותם באליהו יסייעו ויצטרפו אַז בהשפעת הנהגתו של משה רבינו עצמו על כל הדור

דעס האָבן זיי געזאָגט, [כי השתוקקו] 'ווען' וועט שוין דאָס אַלעס דורכגיין, [ולזה
אמר] מִתִּי יָמוּתוּ שְׁנֵי הַזְּקֵנִים, [שהרי] מ'זעט דאָך אַז דעס מוז דאָך דורכגיין [שיצטרכו עוד
למות במדבר, עד שיזכו לתיקון השלם בגאולה העתידה] וְאֲנִי וְאַתָּה וועט זיין פִּינְחָס זֶה אֱלֹהֵינוּ,
וועל מיר פירן אַתְּ הַצִּבּוּר, און דעמאָלטס הערשט זאָלן זיי אויפשטיין [משה ואהרן
בעצמם], אַזוי ווי ס'וועט זיין לַעֲתִיד, און זייער פֶּחַ וועט זיין בְּשִׁלְמוֹת, [דער כח] פֶּחַ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. [ונמצא כי הנהגת נב ואביהוא שהוא אליהו, אין בזה גרעון להנהגת משה, אלא אדרבה
הם יחזקו עוד את הנהגתו של משה רבינו עצמו, כי הם יכניסו דבריו לכל העם, ועל זה נאמר הוא יְהִיָּה
לְךָ לִפֶּה (וכמובא לעיל באות מג, ובהערות שם)].

[וכוונת אמירתם בזה הוא, כי] זיי האָבן געוואָלט מִמָּהֵר זיין טאַקע פֶּחַם שֶׁל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן, אַז ס'זאָל [שוין] זיין אַזוי ווי ס'וועט זיין לַעֲתִיד, דאָס זאָל פריער זיין, [און ס'זאָל]
נישט אַזוי לאַנג דויערן, אַז דאָס זאָל פאַריבער גיין קורצער, דעס גאַנצע עֲנִין, דעס
הַסִּתְּלָקוֹת, און דעס נאָכאַמאַל אַז זיי וועלן קומען אויף דעם עוֹלָם [בתחיית המתים],
אַזוי ווי ס'וועט זיין לַעֲתִיד. און טאַקע דורך זיי, דורך נָדָב וְאַבִּיהוּא וואָס זענען
פִּינְחָס זֶה אֱלֹהֵינוּ.
'דאָס' איז געווען זייער שמועס.

נב

איז דאָס אַ שמועס וואָס איז אָמְתִי, וואָס ס'איז אַן עֲנִין אָמְתִי, בְּגִבְהֵי מְרֹמִים
האָבן זיי געזען אַז דאָס ברויך אַזוי צו זיין, און ס'וועט אַזוי זיין [לבסוף, שהם גם כן ינהגו
את הדור, כשהיו הם אליהו הנביא].

נג

הקדמה לשוב קושיא יא

בביאור ענין הפסוק: הָשִׁיבוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנָשׁוּבָה

יהיה איך שיהיה, איז זייער הַסִּתְּלָקוֹת געווען [הכנה בכדי שהם יכנסו בפניחס], און
דורכדעם וואָס זיי זענען אַריינגעגאַנגען אין פִּינְחָס'ן, איז געבליבן פִּינְחָס זֶה אֱלֹהֵינוּ,

איז ער געבליבן אויף דעם עולם, און ער האָט מִתְקַן געווען וואָס ער האָט געהאַט מִתְקַן צו זיין [בימי פינחס ובימי אליהו, וכן במשך הדורות], און ער האָט זוכה געווען [גם] צו די כוחות [שהוא מוכן עליהם 'לעתידי לבא'], צו זיין אַ מְבַשֵּׁר טוֹב, און מְחַזֵּר זיין אידן בְּתִשְׁבּוּכָה.

נר

איתא במדרש ענין הויכוח שבין ישראל לאביהם שבשמים, שהקב"ה אומר
שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשְׁכְּבָה אִלֵיכֶם, וישראל אומרים הֲשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכָּח

[והנה] ס'איז ידוע [המדרש] (איכה רבה ה, כא) דער ויכוח¹² פון הקדוש ברוך הוא מיט כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, [אז] הקדוש ברוך הוא זאָגט שׁוּבוּ אֵלַי [וְאֶשְׁכְּבָה אִלֵיכֶם (מלאכי ג, ז)] שבני ישראל יתחילו לשוב מעצמם, און אידן זאָגן הֲשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכָּח (איכה ה, כא) [שמקודם יושפע עליהם אתערותא לדעילא להשיבם, עד שיוכלו הם לשוב בתשובה].

נה

וענין ויכוח זה תלוי בענין ביאת אליהו קודם הגאולה, שזה תלוי באם יזכו ישראל בצדקתם שתהיה הגאולה בזמן אַחֲשֵׁינָה, או שתהיה הגאולה בזמן בְּעָתָה. וכמבואר בדברי הפלתי כי ביאת אליהו מקודם הוא רק באם תהיה הגאולה בזמן בְּעָתָה

לְאָמִיר זַען, דאָס איז טאַקע גיווענדט אין דעם [בענין ביאת אליהו קודם הגאולה, שזה עצמו תלוי לפי זכויותיהם של ישראל, אם יצטרכו להכנת אליהו הנביא או לא].
[דהנה] דער פֿלתי זאָגט דאָךְ סימן ק"י¹³, אַז דעס וואָס אַליהו מוז קומען פריער, דאָס איז נאָר אַז ס'איז [די גאולה] בְּעָתָה, דער פסוק [במלאכי] שמועסט דאָךְ פון דער געוויינטליכער צייט.

¹² כמבואר באיכה רבה (ה, כא): הֲשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכָּח. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם שלך הוא, הֲשִׁיבֵנו. אמר להם שלכם הוא, שנאמר שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשְׁכְּבָה אִלֵיכֶם גַּם ה'. אמרה לפניו רבונו של עולם שלך הוא, שנאמר (תהלים פה, ה) שׁוּבוּנוּ אֱלֹהֵינוּ יִשְׁעֵנוּ, לָכֵן נֹאמַר הֲשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכָּח.

¹³ בכרתי ופלתי (להגריי אייבשיין, על ש"ע וי"ד) בסוף קונטרס בית הספק שבסוף סימן ק"י, וז"ל: וכדי לסיים בדבר טוב וכו', בשמעתין הנ"ל (עירובין מג): דפירושו התוספות מתחלה דיום שכן דוד בא היינו 'שכא בהחלט', והקשו מאי שנא דלא חיישינן בכחן, ורבינו תם פירוש 'ראוי לבוא'. ובהכי ניחא מה שמקשין הא משיח בן יוסף צריך לבא קודם שיבא משיח בן דוד, ולפירוש ר"ת ניחא. והדבר צריך תלמוד וכו'. ונראה הא דכתב הרמב"ם סוף הלכות מלכים דאין הדבר מוחלט שיבא אליהו קודם משיח, אף בדגמרא אמרו כן, והא קרא [כתוב] הֲנִי שוֹלֵחַ (מלאכי ג, כג) וכו'. אבל ידוע מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צח). בְּעָתָה אַחֲשֵׁינָה (ישעי' ס, כב), לא זכו בְּעָתָה, זכו אַחֲשֵׁינָה. וס"ל להרמב"ם, ודאי סדר ותנאי ביאת משיח הוא שאלהיו בא לבשר ביאתו, רק הני מילי אם נעשה בְּעָתָה, אבל אם זכו שימחר ויחיש גאולה, מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות לשנות הסדר ואהבה של הקב"ה, כי זכו ישראל משנה השורה. והן הן דברי הרמב"ם, כי ודאי ראוי שאלהיו יבא קודם לכפר, אבל אין מוחלט, כי אולי ירחם ה' להעזרת על ישראל רוח קדשו לעבדו בכל לבב, ואז יחיש הפדות והגאולה למהר ביאת בן דוד מבלי בשורת אליהו ז"ל. והנה זה תליא בשני פירושים הנ"ל, אם הפירוש [האומר הריני נזיר] ביום שכן דוד בא, שחיישינן 'שכא היום', ולכן אסור ביין, על זה שפיר יש להשיב הא לא בא אליהו מאתמול, ואי לחוש שישאל יזכו בתשובה עד שימחר ביאתו, דבר זה לא שכיח ולא מצוי בעוה"ר, כדאמרין (סנהדרין כב). קלקלתו תקנתו, ובשביל ספק דלא שכיח כלל לא אסרו ביין וכו'. אבל אי אמרין הפירוש 'יום שראוי לבוא', אם כן גם יום זה ראוי לבא, יהיה באופן רחוק. ואי דלא אתי אליהו מאתמול מכל מקום 'ראוי' הוא, אם היום בקול ה' ישמעו ובה בן דוד בלי אליהו, ו'ראוי' עכ"פ מיקרי. והנה יש לכאורה ראייה לפירוש ר"ת וכו' [עיי"ש ראייתו]. ובהו דברי הרמב"ם ברורים וכו' [עיי"ש]. ובהו יובנו דברי התוס' הנ"ל, דלפי ראשון שכן דוד בא בהחלט, וקשה הא משיח בן יוסף לא בא, כי כן הסדר להיות משיח בן יוסף מבשר קודם משיח בן דוד, וליכא למימר דאולי יזכו ישראל ויהיה אחישנה ויבוא משיח בן דוד תיכף, ולדבר דלא שכיח לא גוזינן לאסור בגזירות משום ספק רחוק וכו'. אבל לפירוש ר"ת דפירושו 'ראוי לבוא', לא קשה ממש בן יוסף, דאולי אחישנה כנ"ל, ואי דלא שכיח מה בך, עכ"פ ראוי לבא, יהיה באיזה אופן שחיה, שכיח או לא שכיח וכו'. [ועיין עוד בשו"ת מהר"ם שיק (וי"ד סימן רנ) מה שכתב כעין זה. ועיין ביואל משה (א, נד) מה שכתב בענין דברי הפלתי].

[אָבער] טאַמער וועט אָבער זיין זכו אַחישנָה^ט, אז אידן וועלן האָבן אַזויפיל זכותים [און] מ'וועט זיין פולו זכאי, אז ס'וועט זיין זכו וועט זיין אַחישנָה, דעמאלטס ברויך נישט קומען אליהו פריער. אַזוי זאָגט דער פֿלתי.

נו

וביאר דבריו על פי האמור לעיל כי תכלית ביאת אליהו מקודם הוא בכדי להחזיר את ישראל בתשובה, וממילא שייך צורך זה רק כשהוא בבחינת לא זכו והוא בעתה, אבל אם תהיה בבחינת זכו אַחישנָה, הרי לא יצטרך לעוררם לתשובה, שהרי כבר יהיה הדור פולו זכאי

אָבער ס'איז דאָך מובן, טאַקע לויט [המבואר לעיל] אַז ס'איז מבואר [בדברי המשנה והמדרש ילקוט והרמב"ם] אַז דער תכלית פון [ביאת] אַליהוין [איז ווייל] ער קומט אידן מחזיר בתשובה זיין, [און] דער אַחישנָה איז דאָך נאָר ווען פולו זכאי, ווי די גמרא זאָגט^ל [אין בן דוד בא אלא] אָדער [בדור שהוא] פולו זכאי אָדער [בדור שהוא] פולו חייב, איז דאָך דאָס גיווענדט [באם זכו ישראל, ואם כן] אַז ס'איז ווידער פולו זכאי, פעלט דאָך נישט אויס [שאלהו יחזירם בתשובה, דאם הדור זכאי] האָבן זיי דאָך שוין לאַנג תשובה געטון, זענען זיי דאָך בתכלית הזכות, וואָרן אנדערש איז דאָך נישטאָ דער אַחישנָה [אלא רק באם] פולו זכאי, דער זכו [אַחישנָה] איז דאָך נאָר אַז ס'איז פאַר'ן בעתה, אַז ס'איז פולו זכאי, פעלט דאָך נישט אויס ער זאָל קומען און מחזיר בתשובה זיין. איבערדעם איז טאַקע רעכט וואָס דער פֿלתי זאָגט, אַז דעמאלטס [כשזכו אחשנה] דאַרף נישט צו קומען אליהו.

נו

אָבער [ס'איז שוין] פֿלו פֿל הקצין^ל, בעונינו הרבים [האחישנה] דעס האָט מען שוין לאַנג 'פאַרשפילט', ס'איז פֿלו פֿל הקצין און ס'איז שוין לאַנג 'בעתה', אַזוי ווי מ'זעט בעונינו הרבים [שאין הדבר תלוי אלא בתשובה, און] טאַקע [אז] דער פֿלל ישׂראל זאָל תשובה טון ווי ס'ברויך צו זיין, קען טאַקע נאָר זיין דורך אַליהוין. דאָס איז גאַרנישט מעגליך אנדערש.

נח

וזהו ענין הויכות, שהקב"ה מבקש בחינת שובו אלי ואשונה אליכם, שהיה הדור כולו זכאי, באופן שתהיה הגאולה בבחינת זכו אחישנה. אבל ישראל אומרים שאין בידם להתחיל מעצמם, ולפי מצב הדור שאינו כולו זכאי ותהיה הגאולה בבחינת לא זכו יצטרך להיות התשובה בבחינת חשיבנו ח' אליך ונשובה, ע"י שיקרים אליהו לבוא בכדי להחזירם בתשובה

דאָס איז דער פֿשט [בענין הויכות שבין ישראל לאביהם שבשמים]. דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט שובו אלי ואשונה אליכם, מ'זאָל פריער

^ט וכמבואר בגמרא סנהדרין (צח): רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב בעתה (ישעי' ס, כב), וכתיב אַחישנָה (שם). זכו אַחישנָה, לא זכו בעתה

^ל בגמרא סנהדרין (שם): ואמר רבי יוחנן, אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב. בדור שכולו זכאי, דכתיב (ישעי' ס, כא) וְעַמְּךָ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ. בדור שכולו חייב, דכתיב (שם נט, טז) וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּמֵּם כִּי אֵין מַפְגִּיעַ, דכתיב (שם מח, יא) לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה.

^ל כלשון הגמרא בסנהדרין (צז): אמר רב, כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים.

תְּשׁוּבָה טוֹן, (וממילא) דָּאָרְף אִיךְ נִישְׁט שִׁיקֵן אֶלְיָהוּ, דָּאָרְף מֵעַן נִישְׁט [שיקן] אָזעלעכע כּוּחוֹת, אָזא גרויסע הֶשְׁפָּעָה.

[אָבער] אִידן זאָגן נִיין, (כי) בעוֹנִינוּ הֶרְבִּים מ'זעט [אז] מ'איז נִישְׁט כֶּכֶח [אליין תשובה צו טון. און] אַז ס'זאָל זיין אפילו וויאָזוי ס'וועט זיין [על ידי אליהו, איז דאך עס שוין בבחינת] הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה. דעס אַז ס'קומט שוין דורך אֶלְיָהוּ, דאָס איז אַ כֶּחַ עֲלִיּוֹנִי, וואָס מיטן דָּרְךְ הִטְבַּע קען עס נִיטאַמאַל זיין, נאָר [דורך] די גרויסע הֶשְׁפָּעָה [מן השמים] אַז אֶלְיָהוּ וועט קומען און ער וועט מַחְזִיר בְּתִשׁוּבָה זיין אִידן, דאָס קומט שוין פֿון אויבן 'פֿריער'.

אָבער ס'הייסט אויך אַ תְּשׁוּבָה. [והגם] ס'העט אָודאי בעסער געווען ווען ס'זאָל זיין [מעיקרא] כּוֹלּוּ זָכָאי, ס'זאָל זיין [בבחינת] שׁוּבוּ אֵלֵי וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם. אָבער דאָס איז אויך [נחשב לתשובה, כשתהיה בדרך הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה].

(ההמשך בעיקר ישוב קושיא יא, באות עג)

נט

ביאור המשך הפסוק: חֲדָשׁ יְמִינוּ כְּקֶדֶם

קען זיין, [לבאר גם ההמשך וואָס] דער פסוק [הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה] פֿירט אויס, חֲדָשׁ יְמִינוּ כְּקֶדֶם. קען זיין אַזוי.

ס

[דהנה] דער זיידע זכרונו לברכה זאָגט אין ישמח משה^{לב}, טייטשט ער [דעם פסוק] (תהלים סב, יב-יג) אַחַת דְּבָר אֲלֵקִים שְׁתִּים זֹו שְׁמַעְתִּי כִּי עָז לְאֵלִקִים, וְלֵךְ ה' חֲסֵד כִּי אֶתָּה תִשְׁלֵם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׁהוּ.

^{לב} בישמח משה (סוף פרשת חיי שרה): נראה לי לפרש בפסוק אחת דְּבָר אֲלֵקִים שְׁתִּים זֹו שְׁמַעְתִּי כִּי עָז לְאֵלִקִים, וְלֵךְ ה' חֲסֵד כִּי אֶתָּה תִשְׁלֵם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׁהוּ. דהוא כולה מוקשה מתחילתו ועד סופו, דמה היא האחת אשר דְּבָר, ומה היא השתים אשר שמענו. ואיך נמשך לזה כי עָז לְאֵלִקִים. ואיך נמשך עוד לזה וְלֵךְ ה' חֲסֵד. וגם מה שנתקשו מכבד וצווחו בה קמאי, דמה הוא החסד שמשלם כְּמַעֲשָׁהוּ. • והנראה לי, כי בכל הדברים יש ג' חלקים, ראש תוך סוף. והנה 'המתחיל' הוא עיקר גדול, דכבר אמרו 'התחלה' יותר מן הכל. 'והמסיים' גם כן עיקר גדול, דאינה נקראת אלא על מי שגומרה (תנחומא עקב סימן ו), והכל הולך אחר החתום (ברכות יב). אבל 'האמצעי' הוא רק מסייע, וקיימא לן (שבת צג) מסייע אין בו ממש, וכן נוהגין בשכר שדִּקְנוֹת וְסִרְסוֹת (עי' פתחי תשובה ח"מ קפח, א). • והנה כל התורה כולה היא מה שדְּבָר ה' לנו מה נעשה ומה לא נעשה, והנה בכל דבר הוא יתברך שמו 'המתחיל', כמו שנאמר (איוב מא, ג) מִי הִקְדִּימִנִי וְאֲשֵׁלֶם (עיין ויקרא רבה כז, ב), ואין לנו כח להתחיל וזולתו יתברך. 'והמסיים' גומר, גם כן הוא יתברך שמו, כמו שנאמר (תהלים לו, לב) צוֹפֵה רָשָׁע לְצַדִּיק וגו', ואמרו ר"ל (סוכה נב): בכל יום ויום וכו' ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו. ואם כן אדם אינו רק קצת "ממוצע" בבחינתו, ואין לו רק חלק דק וקלוש, והוי רק כמסייע, על דרך היה לך לעזרתי (שבת פט), ואין בו ממש. ועל דבר זה אין מגיע לו שכר, רק על צד החסד משלם השי"ת להאדם כאלו הוא היה 'העושה' כולה. • והן דברי הפסוק, אחת דְּבָר אֲלֵקִים, רוצה לומר כל מה שדבר אלקים לנו בתורה הקדושה רק על חלק אחת דְּבָר, דהיינו החלק 'האמצעי', שְׁתִּים, רוצה לומר שתי החלקים האחרים דהיינו ראש וסוף, זו שְׁמַעְנוּ, רוצה לומר זה אנו מבינים, כמו כי שְׁמַע יוֹסֵף (מקץ מב, כג), שהוא לשון הבנה, כִּי עָז לְאֵלִקִים, ר"ל כי הכח והיכולת על אלו שני החלקים, הוא רק לְאֵלִקִים ולא לאדם דמי הקדימני וגו', וגם אלמלא הקב"ה עוזרו כנ"ל. ושמה תאמר מפני מה יקבל שכר, לזה אמר וְלֵךְ ה' חֲסֵד, כי אֶתָּה תִשְׁלֵם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׁהוּ, רצ"ל כאלו היה מַעֲשָׁהוּ, והבן כי הוא פירוש נכון ונחמד בס"ד.

וכן כתב גם בתהלים תפלה למשה (יג, ו): וְאֵינִי בְּחֶסֶד דְּקִטְחִיתִי. דהנה איתא בסוכה דף נ"ב (מובא להלן בהערה לה) לעתיד לבא הללו בוכים והללו וכו', צדיקים אומרים האין יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ואף הקב"ה תמה עמם, שנאמר וכו' גם בְּעֵינֵי יִפְלֵא. ויש להבין מפני מה הצדיקים בוכים, היה להם לשמוח במה שכבשו הר גבוה כזה. ומפרש הר"י (כע", מובא להלן שם) הכוונה על דרך שאמרו (בגמרא, מובא להלן בהערה לה) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו, וזה שבוכים, שמבינים שלולי עזר השי"ת לא היו

דער פֿשט [איז, ווייל] אין יעדע זאך איז דא א ראש תוך סוף.
די התחלה איז פון בורא כל עולמים. [ווי] דער מדרש זאגט^א [שעל זה נאמר] מי
הקדימני ואשלם, [שהקב"ה אומר] מי מל עד שלא נתתי לו בן, מי נתן מזוזה עד שלא
נתתי לו בית.

און דער סוף איז דאך אויך פון הקדוש ברוך הוא, [וכמו שאמר] לך אלמלא [הקב"ה]
עוזרו לא יכול לו, [ווייל] יצרו של אדם מתגבר ומתחדש^ב עליו [בכל יום].

[און] ביי יעדע זאך איז דער עיקר, אדער די התחלה, אדער דער גמר.

[אבער] אינדערמיט איז דאך נאך א 'סיוע' בעלמא. [וקיימא לן דמסייע אין בו ממש].

דער בורא כל עולמים טוט די התחלה מיטן סוף, [און] א איד טוט נאך
אינדערמיט, [וואס כן הוא רק כמסייע בעלמא, ואין מגיע לו שכר. אמנם] פונדעסטוועגן דער
בורא כל עולמים רעכנט עס ווי גלייך מ'האט עס אליין געטון [וכל מעשה המצוה].

סא

[וזה פירוש הפסוק] אחת דבר אלקים [דרך חלק אחת שצוה לנו לעשות, והוא חלק האמצעי,
אבל] שמים, [דהיינו] דער ראש מיטן סוף, איז נאך זו 'שמעתי', דאס פארשטיי אין נאך,
[והוא מן] לשון שמע יוסף [מקץ מב, כג] [דהוא לשון הבנה], פי עז לאלקים, דח שטארקייט איז
נאך פונעם באשעפער [שהוא המתחיל והגומר שנוכל לעשות המצוה, און] מ'קען נישט גאר
אנדערש [אלמלא מה שהקב"ה עוזרו].

יכולים לו, רק בעזרו, אם כן צדיק מה פעל, והדר הוה ליה נהמא דכסופא, ולכן השי"ת אומר גם בעיני יפלא,
להורות שהם בכחם נצחיהו, כי הוא רב חסד, אף על פי שממנו בא העזר והישועה לנצחו, מעלה עליהם כאילו
הם בכחם נצחיהו, ולכן תמה עמכם, למען יגיע להם שכרן בשלימותן, ויגיע כפיהם יאכלון ולא יהא נהמא
דכסופא. • ועל פי זה מפרשים והללתם את שם ה' אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא, היינו מה שאומר גם
בעיני יפלא, על כן ולא יבשו לעלם, שלא יהא נהמא דכסופא, עכ"ד. • ונחזי אנו, בכל דבר יש ראש תוך סוף.
והנה הראשית הוא של הקב"ה, שנאמר מי הקדימני ואשלם, הסוף של הקב"ה, כי אלמלא הוא עוזרו לא היה
יכול לו. ואין של אדם רק התוך. והוא שאמר אחת דבר אלקים, כלומר על חלק אחד, הוא התוך, דבר אלקים בכל
התורה, כי שמים רצה לומר ב' חלקים, הראש והסוף, זו שמעתי, פי עז לאלקים ולא מאתנו, ומכל מקום משלם
שכר. על זה אמר, באמת ולך ה' 'החסד', פי אתה תשלם לאיש 'קמעשהו', כאילו היה מעשהו, בלא עזרתו
וישועתו, כי הוא נתן חלקו לנו כאילו מאתנו הוא. • ועפ"י יבואר [בכאן] ואני בחסדך בטחתי, במה שהוא חפץ
חסד לבל יודח ממנו נדח בטחתי, כי יגל לבי בישועתך, שתעזרני ובל תעזבני בידי הרוצה להרשיעני, כאמור ה'
לא יעזבנו בידו. ושמה תאמר אם ה' הוא המושיע, אם כן הוי נהמא דכסופא, לזה אמר אשיקה לה' בעתיד,
כאמור והללתם את שם וגו', פי גמל עילי, רצה לומר כל מה שגמל הוא ית"ש נחשב 'עלי', כיון שעשיתי מה
שבחוקי לעשות, והבן - [ודר"ק כי כמה מלשונות רבינו בכאן הוא מלשון התפלה למשה אלו, וקצתו מלשון הישימ דלעיל. ועיין
עוד שם בתפלה למשה (קו, ב)].

^א בויקרא רבה (אמור כו, ב): רבי תנחומא פתח, מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא (איוב מא, ג), זה רווק
הדר במדינה ונותן שכר סופרים ומשנים [פי' מלמדי תינוקות מקרא ומשנה], אמר הקב"ה עלי לשלם גמולו ושכרו
וליתן לו בן זכר וכו'. • רוח הקודש אומרת מי הקדימני ואשלם, מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מל
לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית,
מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו מקום, מי עשה לי לולב עד שלא נתתי לו דמים, מי עשה לי ציצית עד שלא
נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן, מי
הפריש לפני חלה עד שלא נתתי לו עיסה, מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה. הדא הוא דכתיב (אמור
כב, כז) שור או קשב או יע [פי' ילד].

^ב בגמרא קידושין (ל; וסוכה כב, ב): אמר רב יצחק, יצרו של אדם 'מתחדש' עליו בכל יום, שנאמר (בראשית ו, ה)
[ונקל יצר מחשבת לבו] רק רע כל היום [פירש"י: כל היום קרא יתירה הוא, ללמדנו שכל שעות היום רעתו מתחדשת]. ואמר
ר"ש בן לקיש, יצרו של אדם 'מתגבר' עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו, לב) צופה רשע לצדיק
ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם, לג) ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו
[בתורה כתיב].

[אָבער] וְלֹךְ ה' חֶסֶד, כִּי אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ, דו באַצאַלסט אים פֿאַרמַעשֶׁהוּ, ווי גלייך ס'העט געווען אינגאַנצן 'זיינע' מַעֲשִׂים.
[עד כאן דברי הישמח משה].

סב

וואָרן לעולם [אַ מענטש טוט גאַרנישט (וכדלהלן באות סג)].
[והוא כעין] אַזוי ווי ער זאָגט דער רי"ף אין עין יעקב^{לה}, [דבזה פירשו הפסוק] [יואל ב, כו] וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, וְלֹא יִבְשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם.

סג

[וואָרן] לעולם אַ מענטש טוט גאַרנישט, ס'איז נאָר בַּסִּיוֹעַ אַלְקִים [אַלעס וואָס ער טוט].

[און לעולם] דער גאַנצער תְּכִלִּית וואָס מ'איז אַראָפּגעקומען אויף דעם עולם, [איז דאָךְ בכדי] ס'זאל נישט זיין קיין נַהֲמָא דְכִיסוּפָא^{לו}.
נאָר אַז מ'טוט ווייטער גאַרנישט [אליין], אַם כן לכאורה שוב הוה נהמא דכיסופא].
נאָר וואָס'זשע דען, אָבער אַז מ'טוט וואָס מ'קען, און מ'איז זיך מִיַּגַע צו טון דעם רַצוֹן הַבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, ממילא כאַטשיג מ'קען נישט מַתְגַּבֵּר זיין [אליין על יצרו, נאָר] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים העלפט [אײַם דערצו, אָבער] דאָס איז שוין גערעכנט ווי גלייך ווי מ'העט עס געטון [אליין].

סד

מיט דעם זאָגט ער [בפ' הרי"ף, לפרש דברי הגמרא וואָס] ס'שטייט דאָךְ^{לז} אַז לַעֲתִיד, די צִדִּיקִים וועלן זיך וואונדערן הַאִיף יְכוּלָּנוּ לִכְבוֹשׁ הַר כְּזֶה, און דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים וועט זאָגן גַּם בְּעֵינֵי יִפְלָא.
זאָגט ער [לפרש] וואָס הײַסט בְּעֵינֵי יִפְלָא, [והלא] דער בורא כל עולמים ווייסט דאָךְ פֿאַרוואָס [שיכלו לכבוש הר כזה, דהוא רק] ווייל דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים האָט זיי געהאַלפֿן,

^{לה} כן הביא הישמח משה בתפלה למשה (יג ו, המובא לעיל בהערה לב), וכן הייטב לב (בפ' בראשית ופ' וירא המובא להלן בהערה לח, ובייטב פנים לשבת שובה אות ח, ולשבועות אות כה) שיש מפרשים כן בדברי הכתוב אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, על פי דברי הרי"ף בעין יעקב דלהלן.

והוא דאיתא בגמרא סוכה (נב): לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם, שנאמר (זכריה ח, י) כה אָמַר ה' צ-בָאוֹת כִּי יִפְלָא בְּעֵינֵי שְׂאֲרֵית הָעָם הַזֶּה בְּיָמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינֵי יִפְלָא.

ועל זה כתב שם הרי"ף על עין יעקב (שם ד"ה בשלמא): ומה שהצדיקים בוכים, הוא לפי שחושבים הם כיוון שצופה רשע לצדיק זה יצה"ר שמבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו, אלא שהקב"ה לא יעזבנו בידו של יצה"ר, מתוך זה חושב צדיק שלא יהיה לו שכר על מה שנצחו ליצה"ר, כי הנצחון הוא להקב"ה שלא עזבו בידו, ויותר שכרו בעולם הבא, ולכן הצדיקים בוכים. וגם הקב"ה תמה עמם, להורות שהם בכחם נצחוו מבלי עזרתו, כי הקב"ה רב חסד, ואע"פ שלא הישועה וממנו הכל לנצחו, מעלה עליו הקב"ה 'כאילו' הצדיקים נצחו, ואני תמה איך יכלו לנצחו, כדי להעלות לו שכרו של צדיק בשלימות. וזה שאמר הכתוב כִּי יִפְלָא בְּעֵינֵי הָעָם הַזֶּה גַּם בְּעֵינֵי יִפְלָא, כדי לתת להם שכרם משלם.

^{לז} כמבואר באורך בכמה ספרי קבלה וחסידות, לאין שיעור.

^{לח} בגמרא סוכה המובא לעיל בסמוך.

[ואם כן באמת אין תימה] **הַאִיךָ יִכּוּלְנוּ לִכְבוֹשׁ הַר כּוֹזָה**, [ווייל] ס'איז מיט ס'ייעצא ד'שמיא, דער בורא כל עולמים ווייסט דאך.

נאָר וואָס'זשע דען, פאַרוואָס פאַרשטעלט מען פון זיי [מהצדיקים עצמם שלא ירגישו שאין בזה תימה, רק יתמהו האיך יכולנו לכבוש הר גדול כזה]? כְּדִי ס'זאל נישט זיין קיין נהמא דְכִיסּוּפָא, [איבערדעם] פאַרשטעלט מען פון זיי [דעם] אַז ס'איז געווען אַלעס מיט ס'ייעצא ד'שמיא, [וכדי] ס'זאל זיין גערעכנט ווי גלייך זיי האָבן זיך 'אַליין' געפלאַגט דערויף. ממילא מוז דער בורא כל עולמים אַליין אויך ווייזן דעם גַם בְּעֵינֵי יִפְלֵא, כְּדִי ס'זאל נישט זיין קיין נהמא דְכִיסּוּפָא, [ווייל] אַז נישט וועלן זיי דאָך וויסן [און שפירן] אַז ס'איז אַלץ נאָר בְּסִיוַע אַלְקִים.

סה

זאָגט ער [דוד גס ביאור הפסוק] **וְהִלַּלְתָּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם 'לְהַפְלִיא'**, [אַז] ער וועט [אויך] זאָגן בְּעֵינֵי יִפְלֵא, כְּדִי [ס'זאל זיין] **וְלֹא יִבְשׂוּ עַמִּי לְעוֹלָם** [שלא יהיה להם נהמא דכיסופא].

אַזוי שטייט, דער ר"ף זאָגט עס אין עין יעקב.

סו

מיט דעם שטייטשט ער [הישמח משה, בדברי הכתוב] **וּלְךָ ה' חֶסֶד כִּי אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ**, ווי גלייך ס'העט געווען 'זיינע' מַעֲשִׂים.

סז

ס'שטייט אין ייטב לב^ח, זאָגט ער [לפרש בזה דברי הכתוב] (תהלים כא, ו) **גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ אִיז בִּישׁוּעָתְךָ**, דער כְּבוֹד פֻּנעם צִדִּיק אִיז אַזוי גרויס, [אַבער] דאָס אִיז נאָר מיט ס'ייעצא

^ח בייטב לב פרשת בראשית (ד"ה בתקוני זוהר): והנראה לי על פי מה דאיתא במסכת סוכה וכו' והקב"ה אומר גַם בְּעֵינֵי יִפְלֵא כו'. וצריך להבין בכיית הצדיקים, אדרבה יש להם לשמחה. ופירש הרי"ף בחדושי אגדות, כי נודע מה ששלח הקב"ה הנשמה לעולם הזה, היינו משום שלא יהיה נהמא דכסופא, דמאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכלי באפיה, וכיון שרואין שהוא הר גבוה, יודעין האמת שלא בכחם ועוצם ידם עשו החיל הזה לכבוש אותו, כי אם מאת ה' היתה זאת, וכמו שאמרנו ז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו כו', אם כן אכתי הוא נהמא דכסופא, וצדיק מה פעל. אלא הקב"ה חס על בריותיו, ולכן הוא אומר גַם בְּעֵינֵי יִפְלֵא, כאילו הם לבדם נצחוהו וכבשו היצר הרע בלי עזרתו יתברך. ○ והיינו דכתיב וְהִלַּלְתָּם אֶת שֵׁם ה' אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם 'לְהַפְלִיא', כלומר, לומר גַם בְּעֵינֵי יִפְלֵא, ועל ידי זה לא יבשו עַמִּי לְעוֹלָם, שלא יהא נהמא דכסופא, עד כאן דבריו ז"ל. ○ ועל פי זה פירש אבן עזרא (ישלח משה ס"פ ח"י) הפסוק אַחַת דְּבָר אֱלֹקִים, רצה לומר כי בכל דבר יש ראש תוך וסוף, והראש, של השי"ת, דכתיב מִי הִקְדִּימֵנִי וְאֶשְׁלַם, וכן הסוף, כמו שאמרנו אלמלא הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו. כו'. אך התוך של האדם, ואינו אלא כמסייע שאין בו ממש, כדקיימא לן לענין שכו שדכנות. וכל דברות התורה אינם אך על חלק אחד, הוא התוך. וזהו שאמר, על חלק התוך אחת דְּבָר אֱלֹקִים, כי שְׁתֵּים, רצ"ל בחינת הראש והסוף, הקב"ה מחשבו לו לצדקה כאילו הוא עשהו, עד כאן דבריו. ○ ועל פי זה פירשתי (בפ' וירא, והובא להלן) [הפסוק בתהלים] (כא, ו-ז) **גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתְךָ** דייקא, מחמת שהקב"ה עוזרו, כמאמר חז"ל, עס כל זה הוּד וְהָדָר תִּשְׁוֶה עֲלָיו, דייקא, כאילו האדם עשהו, על כן כִּי תִשְׁתַּחֲוֶה בְּרִכּוֹת לַעֲד, רצה לומר בעולם הבא, תִּתְּנֶהוּ בְּשִׁמְחָה אֶת פְּנֵיךָ דִּיִּיקָא, ואינו נהמא דכסופא, ולא בהית לאסתכלי באנפיו.

ובייטב לב פרשת וירא (ד"ה וירא אליו ד' וגו' בתחומא): דאיתא בסוכה וכו' ואף הקב"ה תמה עמהם וכו'. ועיין שם בהרי"ף חדושי אגדות מפרש על דרך שאמרנו ז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עזרו לא היה יכול לו וכו'. וידוע (סוכה שם) כי הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ולזה באמת להצדיקים מתגבר עליהם כהר, ואף על פי כן נוצחים אותו בעזר הקב"ה. אבל לרשעים שמפעם הראשון שבא להסיתם בדבר קל, שומעים לו, שוב אינו צריך להתגבר נגדם וכו', ולכן נדמה לרשעים כחוש השערה. ומפני כך הצדיקים שנדמה להם כהר, הם בוכים, שמבינים אז האמת שלולי עזר הקב"ה לא היו יכולים לכבוש הר גבוה כזה, אם כן צדיק מה פעל, ומפני מה יגיע להם שכר. וגם הקב"ה תמה, להורות שהם בכחם נצחוהו, כי הקב"ה

דְּשִׁמְיָא, [אָבער] ווידער [איז] הוּד וְהָדָר תְּשׁוּבָה עָלָיו, ווי גלייך ער האָט עס געטון, פֿאַרוואָס כּי אַתָּה תִּתְּחַדְּהוּ בְּשִׁמְחָה אֶת 'פִּנְיָךְ', וואָרן מֵאן דאָכיל דָּלאו דיליה בְּהִית לְאַסְתָּכְלָא בְּאַפִּיָּה (ירושלמי ערלה פ"א, ה"ג), [ורצה הקב"ה] ס'זאָל נישט זיין קיין נִהְמָא דְכִיסּוּפָא, [נאָר] ס'זאָל זיין תִּתְּחַדְּהוּ בְּשִׁמְחָה וגו'.

אזוי שטייט אין ייטב לב.

סח

איבערדעם דאָס קאָן זיין [בביאור מה שמסיים שם הפסוק חֲדָשׁ יִמְיָנוּ כְּקֶדֶם].

[דהנה] מילא די תִּתְּחַלֵּה [ממש, על זה הוא שנאמר] מִי הִקְדִּימָנִי וְאַשְׁלֵם, מִי מַל עַד שְׁלֵא נִתְּתִי לוֹ בֶּן, מִי נִתֵּן מְזוּזָה עַד שְׁלֵא נִתְּתִי לוֹ בֵּית. אָבער ווען מ'האָט שוין דעם בֶּן, מיטן בֵּית, די מְצוּה וואָס מ'טוט שוין, דאָרט איז מען אַליין דער מִתְחִיל.

[וכמו כן במצות התשובה] דאָרף מען זיין דער מִתְחִיל בְּתִשְׁבּוּבָה, אָבער אזוי אַרומער, אַז ס'מוז זיין הִשְׁיבָנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנִשְׁבּוּבָה, אָפִילוּ שפּעטער, [איז] אַלדינגס טוט מען מן הַשָּׁמַיִם, [ווייל] דאָס מוז זיין, [און] מ'וועט אַראָפּשיקן הערשט אֲלֵיהוֹן זאָל אַרײַנברענגען הַתְּעוֹרָרוֹת [תשובה] אין אידן, [און] זאָל מִתְּזִיר בְּתִשְׁבּוּבָה זיין, דאָס איז שוין בְּחִינַת הִשְׁיבָנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנִשְׁבּוּבָה.

סט

פונדעסטוועגן זאָגט ער [חֲדָשׁ יִמְיָנוּ כְּקֶדֶם, דהגם] אַז דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים גיט אַרײַן, רוּחַ חֲדָשָׁה אֶתָּן בְּקִרְבָּכֶם, [כדכתיב] [יחזקאל לו, כו] וְנִתְּתִי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתָּן בְּקִרְבָּכֶם, [אמנם] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים וועט עס אָננעמען ווי גלייך אידן העטן געווען די ערשטע.

[והנה] לעולם קומט דאָך עס [אַז] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים זאָגט שׁוּבוּ אֵלַי, קודם טוט עטס [און נאָכדעם] וְאַשְׁבּוּבָה אֲלֵיכֶם, [און] אידן זאָגן נײַ הִשְׁיבָנוּ ה' [און נאָכדעם] וְנִשְׁבּוּבָה, מ'קאָן מיר נישט אנדערש, נאָר [אַז] דו זאָלסט אונז קודם מְקַרֵּב זיין הַלְבָבוֹת. איי ס'האָט דאָך נישט דעם תִּשְׁבּוּבָה, נאָר אָבער 'דערנאָך' אַז מ'וועט טון תִּשְׁבּוּבָה בַּאֲמַת, שפּעטער אָפִילוּ, כאָטשיג ס'קומט שפּעטער, [און] קודם איז געקומען די אַתְּעוֹרָתָא דְלַעֲלִילָא מן השמים, [אָבער] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים רעכנט עס ווי גלייך זיי העטן געווען די ערשטע, ווי גלייך זיי העטן געטון פון פריער.

רב חסד, אף על פי שממנו בא הישועה לנצחו, מעלה עליהם כאילו הצדיקים בעצמם נצחוהו וכו', ע"כ דבריו. ושמעתי אומרים שזהו פירוש הפסוק וְהִלַּחֲתָם אֶת שֵׁם ד' אֲלֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, כלומר, שאמר גם בעיני יפלא, הכוונה למען ולא יבשו עמי לעולם, שלא יהא להם נהמא דכסופא, שזהו העיקר שנשתלחה הנשמה בעולם הזה, לסגל מצות ומעשים טובים כדי לזכות לעולם הבא בדין, כי אם היה נותן הקב"ה להנות מזיו שכירתו יתברך טרם בואו לעולם הזה, היה נהמא דכסופא, על דרך מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכלי באנפיה. ומשום הכי, כפי סברת הצדיקים שהכל בעזר השי"ת ולא מידם לבד היתה זאת לנצח היצר הרע, עדיין היה שכרם נהמא דכסופא. ולזה הקב"ה אמר גם בְּעֵינֵי יִפְלֵא, להורות שמעלה עליהם שהם לבדם נצחוהו, וחלקו מהנצחון נותן להם בעין יפה, ובדין הוא שיטלו שכרם בלא בושט אנפין וכו'. ובוזה שמעתי מפי מוֹלֵה"ה לפרש אחת דבר אלקים וכו' [עיי"ש באורן, וכבר מבואר לעיל], ולכן ילך ה' חֲסֵד בִּי אַתָּה תִּשְׁלֵם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׁהוּ, כלומר כאילו היה מעשהו לבדו בלי עזר הקב"ה, ע"כ דבריו, ודפח"ח ושי"י. ובוזה חנני השי"ת לפרש גדול כבודו בישועתך, כלומר אם אמנם גדול כבודו של הצדיק, אך בישועתך ועזרתך, על התחלה וסוף, עס כל זה בעת שילום השכר הוד וְהָדָר תְּשׁוּבָה עָלָיו, על הצדיק, כאילו לבדו פעל כל זה, למען תִּתְּחַדְּהוּ בְּשִׁמְחָה אֶת פִּנְיָךְ, להנות מזיו שכירתו יתברך בשמחה פנים בפנים, ולא בהית לאסתכלי באנפיה כביכול.

לשון אחרי קדושים תשכ"א (חלק א) **קדשו** יט

דאָס איז דער פֿשט (בהמשך הפסוק), אידן זאָגן הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ און דערנאָך וַנִּשׁוּבָה, [און] פונדעסטוועגן חֲדָשׁ יָמֵינוּ סִזְאֵל זֵיין 'פִּקְדָם', ווי גלייך 'אונז' העט מיר עס געטון פון פריער.

ע
חיוצא מזה לענינינו:

יהיה איך שיהיה, אַז מ'קומט [צו אַ מצב אַז] סִזְאֵל אָנקומען אַזוי ווי ס'איז בעונינו הרבים דער מַצָּב, [איז] אַז אידן, סִזְאֵל זֵיין טאַקע תְּשׁוּבָה, דער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל זאָל זיך צוקערן צום בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים, די וואָס ס'איז מעגליך זאָלן תְּשׁוּבָה טון, [נכר צריכין אנו לבחינת הַשִּׁיבֵנוּ ה' וַנִּשׁוּבָה (וכדלהלן באות עב)].

עא

[וגם לזה צריך זכות, מי הוא שיזכה לשוב אַז בתשובה]. אַזוי ווי ס'שטייט ס'וועט זיין אַ בירור וועט דאָך זיין לַעֲתִיד.

מ'וועט דאָך פירן אידן אין די מִדְבָּר, אין די זעלבע מִדְבָּר וואָס מ'איז געווען נאָך יִצְיָאָת מִצְרַיִם. אַזוי זאָגן דאָך חכמינו ז"ל^ט, און די פסוקים זאָגן אַזוי^ט.

דאָרט וועט זיין אַ בירור, [און] די וואָס זענען טאַקע חֲלִילָה נישט ראוי, [עליהם נאמר] וּבְרוּתִי מִכֶּם הַמְרָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים (יחזקאל כ, לח). און דער וואָס ער האָט אַ שטיקל נִצְיוֹן [של קדושה, יזכה לשוב בתשובה].

[ומי הוא שראוי לזה] דעס ווייס מיר אונז אַליין נישט, [דעס] קאָן מיר 'אונז' נישט מִכְרִיעַ זיין^ט, נאָך דער באַשעפער אַליין וועט דעמאָלטס [מקרב זיין] - מיט אַלֵּיהוּ און

^ט בשמות רבה (ב, ד): וּמִשָּׁה הָיָה רָעָה וְכו', וַיִּנָּהָג אֶת הַצֶּאֱן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר (שמות ג, וכו'). אמר ר' לוי, אמר לו הקב"ה למשה, סימן זה לך, במדבר אתה מניח, ומן המדבר אתה עתיד להחזירין לעתיד לבא, שנאמר (הושע ב, טו) לָכֵן הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיָּה וְהַלְכְּתִיָּה הַמִּדְבָּר [ועיין ברד"ק שם, ומובא להלן]. - [ועיין בס"ג שמות תשי"ד (לשון קדשו קונטרס קלג, בהקדמה לקושיא ד) מה שביאר רבינו כן בדברי המדרש אלה].

ובשיר השירים רבה (פ"ב, פסוק ט): דוֹמָה דודי לַצִּבִּי, מה צבי זה נראה וחזור ונכסה, נראה וחזור ונכסה, כך גואל הראשון נראה ונכסה, וחזור ונראה וכו'. ולהיכן הוא מוליכין, מאן דאמר למדבר יהודה, ומאן דאמר למדבר סיחון ועוג. מאן דאמר למדבר יהודה, הוא דכתיב (הושע יב, י) עד אושיבך באֲהָלִים כִּימִי מוֹעֵד, ומאן דאמר למדבר סיחון ועוג, מדכתיב (שם ב, טו-יז) הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיָּה וְהַלְכְּתִיָּה הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּה וְנִתְּנִי לָהּ אֶת כְּרָמֶיהָ. וכל שהוא מאמין לו והולך אחריו וממתין, הוא חיה, וכל שאין מאמין לו והולך לאומות העולם, בסוף הן הורגין אותו. [וכן הוא ברות רבה (פ"ה, פסוק יד) ובפסיקתא רבתי (פרשה טז) ובפסיקתא דרב כהנא (פ"ה, ח)].

^ט בספר הושע (ב, טו): לָכֵן הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיָּה וְהַלְכְּתִיָּה הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּה. - וברד"ק שם: והלכתי המדבר. וזהו שאמר יחזקאל הנביא וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מִדְבַּר הָעֲמִים וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתְכֶם שֵׁם פְּנִים אֶל פְּנִים.

ובספר יחזקאל (כ, לו-לח): וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָעֲמִים, וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַצְתֶּם בָּם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְכֹרֶעַ נְטוּיָה וּבְחִמָּה שְׁפוּכָה. וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מִדְבַּר הָעֲמִים, וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתְכֶם שֵׁם פְּנִים אֶל פְּנִים. כְּאֲשֶׁר נִשְׁפָּטְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּן אֲשַׁפֵּט אֶתְכֶם נֹאם ה' אֱלֹקִים. וְהִעֲבַרְתִּי אֶתְכֶם תַּחַת הַשֶּׁבֶט, וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם בְּמִסְדֵּת הַבְּרִית. וּבְרוּתִי מִכֶּם הַמְרָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים כִּי, מֵאֶרֶץ מִגּוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֵל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא, וְיִדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה' - וּבְרִשְׁתִּי שֵׁם: מִדְבַּר הָעֲמִים. הוא המדבר שהלכו בו ארבעים שנה, וכן ניבא הוֹשֵׁעַ, והולכתי המדבר וכו'. וברוּתִי. לשון בירור. מֵאֶרֶץ מִגּוּרֵיהֶם. מארץ גלותם אוציא אותם, ואמיתם במדבר. - וברד"ק שם: וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל מִדְבַּר הָעֲמִים. כשאוציאכם מן העמים, לא אביאכם אל אדמת ישראל עד שאשפוט אתכם במדבר העמים, שם אקח משפטי מכם, ואכלה המורדים והפושעים שאמצא בכם, ואקח משפטי מכם במדבר במקום שאין שם אדם ולא עובר ושב, כדי שלא יראו העמים ברעתכם וישמחו לכם, וזהו שאמר וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתְכֶם שֵׁם פְּנִים אֶל פְּנִים, כלומר ביני וביניכם בייחוד בלא אמצעי, וכן (שמות לג, יא) וְדָבַר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים בְּלֹא אֲמָצִי. וענין וְנִשְׁפָּטְתִּי, אודיעכם מעשיכם הרעים שעברתם על תורתי בגלות, ואקח נקמתי מכם שם במדבר. [וכן הובא בפ' עריות כ, ט]. ועיין בהו כוונת משה (א, כא), ועוד].

מיטן מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ, - די וואָס ס'איז מעגליך נאָך מִקְרֵב צו זיין צום באַשעפער, וועלן דעמאָלט נִתְקַרֵב ווערן צו די גרויסע קְדוּשָׁה (שיושפע מן השמים בשליחות) פון אֱלֹהֵינוּ. [און] אזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם אויכעט^{כב}, אויף עטליכע פלעצער.

עב

ממילא דעס אַז אֱלֹהֵינוּ דאַרף הערשט קומען מִחֲזִיר בְּתְשׁוּבָה זיין, [כי] בעונונו הרבים זעט מען ווי מ'מוטשעט זיך, אַז מ'קען נישט [אַליין], דאָס הייסט שוין בְּחִינַת הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, נישט [די בחינת] שובנו אֱלֵי וְאִשׁוּבָה אֲלֵיכֶם. [און] הַלֹּאִי מ'זאָל מיר צו דעם זֹכֶה זיין [אַז ס'זאל זיין] הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה. [ומוטל עלינו] מ'זאָל זיך מִתְאַמֵּץ זיין וויפיל מ'קען, [צו] תְּשׁוּבָה טון היצטערט אין תּוֹקֶף הַגָּלוּת, אין דעם גרויסן חֲשָׁכוֹת. [ובזכות זה] וועל מיר זֹכֶה זיין וועל מיר זיין פון די וואָס ס'וועט עַל כָּל פְּנִים זיין הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, אַז ווען אֱלֹהֵינוּ וועט קומען זאָל מיר זֹכֶה זיין אַז מ'זאָל מיר קאַנען [דעמאָלט תְּשׁוּבָה טון], זאָל מיר חוֹזֵר בְּתְשׁוּבָה זיין דורך די קְדוּשָׁה פון אֱלֹהֵינוּ, [וואָס] דעמאָלטס וועט זיין אַ רעכטע תְּשׁוּבָה 'שְׁלִימָה' [וועד אַז צריכין לעשות על כל פנים התחלת התשובה, כפי מה שידנינו מגעת עתה].

עג

ישוב קושיא

מיתת נדב ואביהוא היה בזה הכנה לצורך הגאולה העתידה, וביאת אליהו מקודם, על ידי שהם יכנסו אחר כך בפנחס זה אליהו. ולכן ענו שרפי הקודש הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, לפי שכבר הבינו מזה דלבסוף יצטרך להיות הגאולה והתשובה על ידי ביאת אליהו בכדי להחזיר את ישראל בתשובה, ותהיה תשובתם בבחינת הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה

איבערדעם דאָס קען זיין איז דער פֿשֵׁט אין מדרש (פליאה, המובא בישמח משה).

די מִיתַת נָדָב וְאָבִיהוּא איז דאָך דאָ געווען עפעס [לצורך ענין נשגב של הכנה להגאולה שלימה, בענין ביאת אליהו קודם הגדולה כדי להחזיר את ישראל בתשובה. שהרי] לְפִי זֶה [נמצא כי] פון דעם איז אַרויסגעקומען אַז די זענען אַרײַן אין פֿינְחָסִין [און] זיי זענען געוואָרן אֱלֹהֵינוּ, און אֱלֹהֵינוּ ברויך צו קומען [לקיים] וְהַשִּׁיב לָב אָבוֹת, [צו] מִחֲזִיר זיין בְּתְשׁוּבָה. [וממילא די שרפי הקודש] הָאָבֵן זיי שוין געזען אַז מ'וועט [צום סוף] אָנְקומען צום הַשִּׁיבָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, [שהרי] מ'וועט ברויכן שיקן אֱלֹהֵינוּ. היצט הָאָבֵן זיי שוין

^{כא} עיין ברמב"ם הל' תשובה (ג, ב) וז"ל: ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות, אלא לפי גודלם. יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר (מלכים א' יד, יג) יָעַן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב, ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר (קהלת ט, יח) וְחֹטֵא אֶחָד יִאָבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה. ואין שוקלין אלא בדעתו של קל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות.

^{כב} ברמב"ם הל' מלכים (יב, ב), המובא לעיל בהערה יז.

וברמב"ם הל' תשובה (ו, ה): כל הנביאים כולן צוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר (נביאים ל, א-ג) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְשָׁבָה עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, וְשָׁבָה ה' אֱלֹהֶיךָ [את שכיתך] וגו'.

ועוד שם (טו, ב): ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהונן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיוכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר (ישע' יא, ט) כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֶת ה', ונאמר (ירמ' לא, ג) וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו, ונאמר (יחזקאל לו, כ) וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאָדָם מִבְּשָׂרָם. מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך ה', ויבואו כל הגוים לשומעו וכו'.

געזען פון מיתת נדב ואביהוא, אז מ'וועט ברויכן שיקן אליהו'ן מחזיר בתשובה צו זיין, [און אז] עפעס טאקע קיין תשובה שלימה קען מען נישט דורכפירן אין פלל ישראל, קען נישט דורכגעפירט ווערן נאר מיט דער השפעה פון אליהו'ן, [וואס] דאס איז שוין בחינת השיבנו ה' אליה ונשובה [באתערותא דלעילא תחילה].

עד

היצט פארשטייט מען דעם מדרש גוט.

בשעה שנכנסו שני פולמסין דנורא לתוך חוטמיהו'ן של נדב ואביהוא, ענו שרפי הקדש [וואמרו כי] מ'זעה מיר שוין אז ס'וועט זיין השיבנו ה' אליה ונשובה, אזוי ווי 'אידן' זאגן [בהויכוח, און] ס'וועט שוין נישט קענען דורכגעפירט ווערן דער שובו אלי ואשובה אליכם, [נאר] איידער וואס איידער ווען, איידער ס'וועט קומען די השפעה פון די גאולה [בשלימות, יושפע תחלה מן השמים השפעת התשובה] פון אליהו ומלך המשיח, מ'זאל קאנען צוציען דעם פלל ישראל, מ'זאל קאנען אויסגראדן די הערצער^{מג}, אז מ'זאל מיינען אמת'דיג דעם באשעפער, אז מ'זאל אמת'דיג זוכן דעם דרך האמת, דאס וועט מען זוכה זיין ווען אליהו וועט קומען.

אבער אז מ'וועל מיר די זכיה האבן דאס צו דערלעבן [וועט מען זוכה זיין לתשובה שלימה].

עה

איבערדעם האבן דאס די מלאכי השרת 'שוין' געזאגט, זיי האבן שוין געזען די הנה אז דאס גייט אויף דעם [צוועק], ווען [ס'איז געווען] נכנסו שני פולמסין דנורא, אז נדב ואביהוא האט דא געמוזט נסתלק ווערן מן העולם, און אריינגיין אין פינחס'ן, [טאקע] ווייל זיי זענען געווען אזוי גרויס, זענען זיי געווען גרייט דערצו [און] מוכן [אז] זיי זאלן זיין אין די בחינה פון אליהו'ן, [ולקיים הכתוב] והשיב לב אבות, [אז] ס'זאל זיין דער השיבנו ה' אליה ונשובה, האבן שוין דאס די שרפי הקדש געזאגט דעם וואס ס'וועט זיין [התכלית מזה לבסוף], אזוי ווי ס'איז טאקע באמת, דעם איז אמת ויציב [אז] דאס איז דער תכלית געווען ביי די הסתלקות נדב ואביהוא, [כדי אז] דורכדעם וועט ארויסקומען דער השיבנו ה' אליה ונשובה, [בקים מאמר הכתוב] הנני שולח לכם את אליהו והשיב לב אבות על בנים.

עו

הקדמה לשוב קושיא יב

אצל איוב נאמר שאמר לו הקב"ה להשטן הנו בידך, אך את נפשו שמור. ואמרו בגמרא, קשה צערו של שטן יותר משל איוב, על שהזקק לשמור את נפש איוב שלא תצא.

לאמיר זען [בביאור המדרש פליאה המובא בנחל קדומים].

[דהנה] ביי איוב שטייט^{מז}, דער בורא כל עולמים האט געזאגט פארן שטן, מ'האט

^{מז} וכלשון הרמב"ם דלעיל [בהערה יז] יעמוד נביא 'לישר ישראל ולהכיין לכם'.

^{מז} בספר איוב (ב, ג-ד): ויאמר ה' אל השטן, השמת לבך אל עבדי איוב, כי אין כמהו בארץ איש תם וישר ירא אלקים וסר מרע, ועדנו מחזיק בתמחו, ותסיתני בו לבלעו חנם. ויען השטן את ה' ויאמר, עור בעד עור, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו, אם לא אל פניך יברכך. ויאמר ה' אל השטן, הנו בידך, אך את נפשו שמור.

אים איבערגעגעבן [בדיו] ער זאל טון וואָס ער האָט געטון, דער בוראָ פֿל עולָמים האָט אים איבערגעגעבן [ווארמ לו הנו] בִּידָך, אַךְ אַתְּ נִפְשׁוֹ שְׁמֵר, דו זאָלסט אים אָפּהיטן דעם לעבן.

עז

זאָגט די גמרא^מ, גְּדוֹל צַעְרוֹ שֶׁל שְׁטֵן מַצְעָרוֹ שֶׁל אִיּוֹב, מִשָּׁל אומרים שְׁבוֹר אַתְּ הַחֲבִית וְשִׁמּוֹר יֵינָהּ, מ'האָט אים געזאָגט אַז דו זאָלסט אים די אַלע צָרוֹת אויסטיילן, און דו זאָלסט אים אָפּהיטן [את נפשו], אָבער דאָס חִיות זאָלסט אים אָפּהיטן.

עח

ולכאורה צ"ב למה נמסר שמירת נפש הצדיק איוב ביד השטן, ולא ביד הקב"ה אשר בידו נפש כל חי. ובפרט כשהיה להשטן צער גדול בזה, לשמור את נפשו שלא תצא

לכאורה, איך האָב מיך שוין געשטעלט אַמאַל^מ [דערויף], מִילָא די צָרוֹת זענען געגאַנגען דורכן שְׁטֵן, ווייל מ'אָתוֹ לא תֵּצֵא הָרְעוֹת (איכה ג, לח), אָבער [צו] אויפהאַלטן דעם חִיות [למה לא היה זה ביד הקב"ה בעצמו].

[ובפרט דהרי איוב] ער איז דאָך געווען אַ צִדִּיק [און] יֵרָא אֱלֹקִים^מ, גרויסע זאָכן שטייט אויף אים, [וואמרו בגמרא]^מ גְּדוֹל הַנָּאמָר בְּאִיּוֹב יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנֶּאמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, שטייט דאָך עפעס גרויסע זאָכן, ער איז געווען אַזוי גרויס געווען.

[און צו] אויפהאַלטן דאָס חִיות [הרי זה דבר המסור ביד הקב"ה, וכדכתיב] (איוב יב, י) אֲשֶׁר בִּידוֹ נִפְשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר אִישׁ, בייס בוראָ פֿל עולָמים [איז] דאָס חִיות. [וואס כן מדוע] האָט מען עפעס געדאַרפט הייסן דעם שְׁטֵן זאָל אָפּהיטן דאָס חִיות?

עט

[ובפרט שהרי] דאָס איז אַ גרויסער צַעַר געווען פאַרן שְׁטֵן.

^מ בגמרא כבא בתרא (טו): ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אף את נפשו שמר, ויצא השטן מאת פני ה' ויף את איוב וגו'. אמר רבי יצחק, קשה צערו של שטן [פירש"י: שהזקק לשמור את נפש איוב שלא תצא] יותר משל איוב, מִשָּׁל לעבד שאמר לו רבו שבוור חבית ושמור את יינה.

^מ ביום כ"א כסלו תשי"ג (אור ליום ג' וישב), ושוב במסיבה מוצ"ש וישב תשי"ג (נדפס בחידושי תורה למסיבות), ובליל ד' דחנוכה תשי"ג (לשון קדשו קונטרס קעד), ובליל ב' דסוכות תשי"ט (נדפס בדברי יואל לסוכות אות נח). ועיין זה גם בדברי יואל וירא (עמוד חב), ושלח (עמוד ששג), ופינחס (עמוד קנב).

ו"ל רבינו בכתיב"ק בהקדמת על הגאולה ועה"ת (אות נא-נב במהדורת לשון ק) בקושייתו: ומעולם נתקשיתי בזה, למה היה צורך להזהיר את השטן לשמור נפשו. בשלמא הצער שעשה לו, זה ודאי שייך להשטן, כי מאתו ית"ש לא תצא הרעות. אבל שמירת הנפש, הנה בידו ית"ש נפש כל חי ורוח כל בשר איש, ואם רצה הקב"ה לשמור את נפש איוב, למה היה צורך לשמירת השטן. ◦ הן אמת שאפשר לומר שכיון שהשטן הוא הממית, לכן הוזהר שלא להמיתו, אבל מלשון "שמר" משמע שלא על המעשה בלבד שלא להמיתו הוזהר, אלא שהזקיקו גם לשמור. וכן מוכרח במה שאמרנו גדול צערו של שטן מצערו של איוב, דאם לא הוזהר אלא שלא להמיתו, אינו בזה אלא שב ואל תעשה, ולמה גדול בזה צערו כל כך יותר מיסורי איוב. וכן הוא לשון רש"י ז"ל שהזקק לשמור. וכן מבואר בגמרא חולין (מג). דמה דנשאר איוב בחיים היה מעשה נסים, ולמה הזקק השטן לעשות נסים וכו'. וצריך להבין הענין.

^מ כדכתיב בספר איוב (א, א): איש היה בארץ עוצ איוב שמו, והיה האיש ההוא תם וישר, וירא אֱלֹקִים, וְסָר מֵרָע. ולהלן שם (א, ח): ויאמר ה' אל השטן הַשְׁטָן הַשְׁמָת לְבָךְ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב, כִּי אֵין כְּמָהוּ בְּאַיֵּן אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יֵרָא אֱלֹקִים וְסָר מֵרָע. [וכן הוא עוד להלן שם (ב, ג), והובא לעיל בהערה מד].

^מ בגמרא כבא בתרא (טו): ויאמר ה' אל השטן וגו' כי אין כְּמָהוּ בְּאַיֵּן וגו'. אמר רבי יוחנן, גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב (וירא כב, יב) כִּי עָתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אֶתָּה, ובאיוב כתיב איש תם וישר וירא אֱלֹקִים וסָר מֵרָע.

דער שטן קען [טאקע אויך] באווייזן נסים, אָבער ס'איז געווען אויך מיט צער, (וכמו ש'אמר) גדול צערו [של שטן. אמנם] דער בורא כל עולמים איז דאך א כל יכול, [ואם כן] אז ס'איז פארהאנדן א נס, את נפשו שמור, האט דאך עס דער בורא כל עולמים אליין געקענט טון. וואס דארף מען עפעס האבן דעם שטן צו דעם, מ'זאל זאגן [פאר] דעם שטן את נפשו שמור.

דער בורא כל עולמים, הרבה שלוחים למקום, מ'דארף נישט שיקן [דעם שטן דערצו]. ממה נפשך, [אם רצה הקב"ה להחיותו, אם כן הרי] ס'איז הרבה שלוחים למקום [ולמה נמסר זה דייקא להשטן].

פ

[וואו] אם אמר להשטן הרי סגי כי זאל מען אים זאגן [בלשון שלילי] ער זאל אים נישט נעמען דאס נפש, צי וואס, [אבל למה היה צורך לומר לו בלשון חיובי] אז ער זאל אים 'אפהיטן' דאס נפש, [און] ער זאל האבן מיט אזא גרויס צער ווי ער האט דאס מיטגעמאכט. די גמרא זאגט [דאך] גדול צערו של שטן יותר מצערו של איוב, [וואו] צערו של איוב עצמו היה גדול מאוד, שהרי] יסורי איוב איז דאך בתכלית [היסורים והצער], און דער שטן האט נאך געהאט גרעסערע יסורים, ווארן דאס איז נאך א שווערערע זאך האט ער נאך געהאט פאר זיך, את נפשו שמור.

פא

אמנם כבר ביארתי זה בב' אופנים. אופן אחד, כי מתחילה איוב היה צדיק גדול, ועל ידי שנמשך עליו זמן בתוקף היסורין הוציא בשפתיו דיבורים נגד האמונה, ואמרו בגמרא דאף שאין אדם נתפס על צערו, מ"מ אבר מדרגתו ונשרד מן העולם הבא על ידי זה

נאר וואס'זשע דען, איך האב געקלערט צוויי בחינות.

א [קודם שטייט דאך^ט, דער סוף איז דאך געווען דאך, [אז] ער האט דאך גערעדט דערנאך זאכן קעגן דער אמונה. נאר מ'האט אים נישט מעניש געווען, ווייל אין אדם נתפס על צערו^י, ער איז דאך געוועזן בצער.

פונדעסטוועגן זאגן חכמינו ז"ל^ט, ער האט צוריקבאקומען אלעס אויף דעם עולם^י, מ'האט אים צוריקגעגעבן דאס עשירות מיט קינדער, אלדינגס, נאר לעולם הבא איז ער שוין נישט געווען^ט, צו דעם איז ער נישט צוריקגעקומען, ווייל ער האט גערעדט קעגן די אמונה.

[און] כאטשיג אין אדם נתפס על צערו, קומט אים נישט קיין עונש. אָבער די מדרגות, די האט ער שוין פארלארן. ווייל ער האט דאך געזאגט דבורים וואס ס'איז קעגן די אמונה וואס ער האט געזאגט, ס'האט אים געשאַדט [לעולם הבא].

^ט בגמרא בבא בתרא (טו): חסיד היה באומות העולם, ואיוב שמו, ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, הביא הקב"ה עליו יסורין, התחיל מחורף ומגדף, כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, כדי לטרונו מן העולם הבא.

^י כמבואר בגמרא שם (טו): איוב לא בדת ידבר ודבריו לא בהשכל (איוב לו, לה), אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו [פרש"י: שאין אדם נתפס להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין, דקאמר לא בדת ידבר, לא אמר 'ברשע' ידבר, אלא 'לא בדת'].

^{יא} כדכתיב בסוף ספר איוב (מב, יז): וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו, ויסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה וגו'. וה' ברח את אחריית איוב מראשתו וגו'. ויחי איוב אחר י זאת מאה וארבעים שנה, ויראה את בניו ואת בני בניו ארבעה דורות. וימת איוב זקן ושבע ימים.

פב

ונמצא שאם היה איוב מת תיכף בתחלת יסוריו, היה זוכה לחיי עולם הבא, ועל ידי שנמשך ימי חייו נטרד אחר כך מן העולם הבא, אף שבעולם הזה נתברך אחר כך יותר. ועל כן המושכת חיים כאלו המטרידים מן העולם הבא, אין זה בא ע"י הקב"ה, כי מאתו לא תצא הרעות, רק הוא בא דייקא על ידי השמן שדרכו בכך להטריד ח"ו את האדם מעולם הבא.

קומט אויס, ווען ער גייט אוועק תיכף ביי די יסורים, און ס'דויערט נישט ולאנג, לא היה בא לדבר נגד האמונה, ולא היה נטרד מעולם הבא. שהרי מה שדיבר שלא כהוגן דאָס איז דאָך שוין שפעטער געווען ווי ער האָט אזוי גערעדט, ווען די רעים זענען געקומען צו אים, דאָס איז שוין געווען הערשט נאָך די אלע יסורים.²¹

[און] ווען ער גייט פריער אוועק, און ס'געשעט נישט דעס נס [שישאר בחיים בשמירת נפשו] העט ער דאָך גיווען אַרױפגעגאַנגען [למעלה עליונה בעולם הבא], ער העט געווען בתכלית הקדושה, [וכמו שאמרו עליו] גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם. קומט אויס [אז] דעס וואָס ער איז געבליבן לעבן, דעס האָט אים מַטְרִיד געווען מעולם הבא. [וממילא] אזא חיות, אפילו וויאזוי ס'איז, אזא חיות וואָס ס'איז מַטְרִיד א מענטש פון עולם הבא דעס קומט שוין פונעם שטן [ולא מהקב"ה, כי מאתו לא תצא הרעות, [ושמירת נפשו של איוב היה ירעה' לו, שהרי] ס'העט אים גיווען בעסער געווען ווען ער העט נישט געווען בעולם [מיד בתחילת היסורים].²²

²¹ וכדכתיב בספר איוב (ב, ד-ג, ג, א-ב): ויצא השטן מאת פני ה' ויך את איוב בשחין יע מכף רגלו ועד קדקדו וגו'. ותאמר לו אשתו עךך מחזיק בתמך (בתמייה), בךך אלקים ומת. ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי, גם את הטוב נקבל מאת האלקים ואת הרע לא נקבל (בתמייה), ככל זאת לא חטא איוב בשפתי. וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת בקאה עזריו, ויבאו איש ממקמו וגו' לבוא לנוד לו ולנחמו וגו'. וישבו אתו לארץ שבעת ימים ושבעת לילות ואין דבר אליו דבר, כי ראו כי גדל הקאב מאד. אחרי כן פתח איוב את פיהו ויקלל את יומו, ויען איוב ויאמר וגו'.

²² וז"ל רבינו בזה בכת"ק בהקדמת על הגאולה ועה"ת (אות נג-ס במהדורת לש"ק) בתירוצו: ונראין הדברים בענין זה, על פי מה שאמרו בגמרא בבא בתרא דף ט"ו, חסיד היה בכוכ"ס ואיוב שמו, ולא בא לעולם אלא לקבל שכרו, הביא הקב"ה עליו יסורין, התחיל מחרף ומגדף, כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, כדי לטורדו מן העולם הבא.

והנה מה שאמרו הביא 'הקדוש ברוך הוא', אף שהשטן עשה זה, לא קשה. דכן מצינו כמה פעמים, דאף במה שעושה השטן, כיון שהוא שלוחו של הקב"ה ומסר בידו, נכתב בלשון זה. וכמו שמצינו גבי המרגלים, שאמר הקב"ה אני איני מצוה אותך (רש"י שלה יג, ב), ואף על פי כן כתיב אחר כך (שלה שם, ג) על פי ה', ופירש רש"י, ברשותו שלא עכב על ידו. וכיון שנעשה 'ברשות', נקרא על פי ה'. ○ אבל צריך להבין, כיון שחסידי גדול היה כל כך, עד שאמרו בגמרא שם גדול הנאמר באיוב ממה שנאמר באברהם וכו', [אם כן] האין הגיע עד ככה להיות נטרד מעולם הבא, [והלא מצינו גם באומות העולם שיהיו לעולם הבא] וכמבואר בגמרא סנהדרין דף ק"ה ע"א, בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי, הא [שאר גוים] אחריני אתו וכו'.

אבל הדברים מבוארים שם בגמרא [בבא בתרא], בשביל שהיה מחרף ומגדף. וכתב שם המהרש"א, שבתחלה הביא הקב"ה עליו היסורין למרק עונותיו בעולם הזה כדי לתת לו שכר טוב לעולם הבא, התחיל הוא מחרף ומגדף, על כן כפל לו הקב"ה שכרו, כדי לתת לו שכר משלם בעולם הזה, לטורדו מעולם הבא, יעיי"ש.

אבל עדיין צריך להבין שהרי אמרו שם בגמרא דף ט"ז [על הפסוק] (איוב לה, לה) איוב לא בדרע ידבר, אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צער. ופירש רש"י ז"ל שם, שאין אדם נתפס להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין, דקאמר 'לא בדרע ידבר', ולא אמר 'בךשע' ידבר. וברש"י ז"ל באיוב, מאריך במה שאמר הקב"ה התנצלות על איוב שלא דבר אלא מחמת צער, ומאשים את חביריו במה שהם מצערים אותו בדברים אליו קשות. ואם כן כיון שלא נתחייב על זה, למה גרם לו כל כך לטורדו מן העולם הבא. ○ וביאור המפרשים מה שאמרו שלא נתחייב על אלה הדברים שדיבר מחמת צער, הכונה שלא היה לו שום עונש על ככה, אבל על כל פנים הוקטן מעלתו על ידי דברי חזיון וגידוף, שנתחלף לו עולם עומד בעולם עובר, ונתנו לו שכרו משלם על כל מעשיו הטובים, אבל הכל בעולם הזה, לטורדו מעולם הבא. וזה מוכרח מדברי הגמרא שהבאתי, עם ביאור המהרש"א ז"ל. ○ נמצא לפי זה, שאילו לא היו נעשים לו הנסים האלו, והיה 'מת' בתחלה כשבאו עליו היסורים, לא היה מחרף ומגדף, כמבואר בקרא בימי ההתחלה (איוב כ, כ) ככל זאת לא חטא איוב בשפתי, אלא

לשון אחרי קדושים תשכ"א (חלק א) קדשו כה

פג

[איין] פאַרוואָס דער בוראָ פֿל עולמים האָט אים 'געהייסן' נפשו שְׁמור. דאָס קען מען דאָך נישט וויסן, וואָס ס'איז געווען טעמים [צוליב] וואָס דער בוראָ פֿל עולמים האָט געהייסן [אזוי].
[אָבער] על פֿל פֿנים האָט עס געמוזט קומען דורכן שְׁטן.

פד

ובאופן ב' ביארת, על פי דברי רש"י פרשת שלח בפסוק סר צלם מעליהם, דכשרים שבהם מתו, והוא איוב שהיה מגין עליהם

ב) נאָך האָב איך גערעכנט, ס'קאָן זיין נאָך אַ טעם [מה ששמירת נפשו של איוב היה בו רעה ולא טובה].

[דהנה] רש"י זאגט^ג [על הפסוק] סר צלם מעליהם, [דמיירי שם ווען] די מרגלים האָבן מורא געהאָט צו גיין, [והכתוב אומר ששלח אותם משה לראות] הַיֵּשׁ בָּהָ עֵץ [אם אין, דפירש רש"י]^ה אַם יֵשׁ אָדָם כָּשֶׁר שְׂיִגִּין עֲלֵיהֶם, טאַמער איז דאָ איין אָדָם כָּשֶׁר [בין האומות] האָבן אידן נישט געקאָנט גיין קיין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. וואָרן זיי זענען נישט געווען גענוג שטאַרק אין די קדושה [ליכנס שם בזכותם וצדקתם, כי אם ברשעת הגוים האלה]^ו, נאָר וואָס דען האָט מען זיי געענטפערט מ'זאל נישט מורא האָבן, ווייל סר צלם מעליהם, זאָגט רש"י^ז [ווייל] איוב איז שוין נסתלק געוואָרן.

פה

ונמצא דכל זמן שנמשך חיי איוב, היה בזה עיכוב לכניסתם של ישראל לארץ, לבוא אל נחלם בקדושה ובטהרה

זעט מען דאָך [אז] ווילאָנג איוב איז געוועזן אויף דעם עולם, האָבן אידן נישט געקאָנט קומען קיין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. ווייל ער איז געווען צווישן די אומות^ח [א צדיק, ולכן] האָט ער אויף זיי גיין געווען.
קומט אויס האָט ער דאָך מעכב געווען די ישועת יִשְׂרָאֵל, קומט אויס ווי לענגער ער האָט געלעבט איז געווען דער עיכוב ישועת יִשְׂרָאֵל צו קומען קיין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

אחר עָבֹר כמה ימים שהיה שרוי בצערו, התחיל לחרף ולגדף. וגם אפילו אחר כך אילו היה מת בצרתו, לא היה אפשרות ליתן לו שכרו בעולם הזה, ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ובפרט למעשים עצומים של חסיד גדול כאיוב, ובודאי היה בא לעולם הבא. ונמצא דאלה הנסים שנעשו לו להצילו ממות לחיים, היה לו לרעה גדולה, להחליף לו עולם הנצחי בעולם עובר.

ומעתה אין שום קושיא למה לא עשה הקב"ה בעצמו ובכבודו אלה הנסים לשמירת נפשו, כי נסים כאלו שמביאים לידי חירוף וגידוף, ולטרוד מעולם הבא, אין זה כבודו של הקב"ה לעשות בעצמו, אלא על ידי שליח. וכיון שבלאו הכי היה צורך להזהיר את השטן שלא ימיתו, לכן נמסר לו הכל. ועלול הוא למעשים כאלה. [ועיי"ש עוד].

^ה דכתיב בפרשת שלח (יד, ט): אך בַּה' אל תמרדו וְאָתָם אל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לִחְמָנוּ הֵם, סר צלם מעליהם וְה' אֲתָנוּ אל תִּירָאָם. ופירש רש"י: סר צלם. מגינם וחזקם, כשרים שבהם מתו, איוב שהיה מגין עליהם. דבר אחר צלו של המקום סר מעליהם.

^ה ברש"י שלח (יג, כ): הַיֵּשׁ בָּהָ עֵץ. אם יש בהם אדם כשר שייגין עליהם בזכותו.

^ו כמבואר בפסוק בפרשת עקב (ט, טז-י).

^ז לפי מאמר הגמרא בבא בתרא (טו:): המובא לעיל (בהערה מט) [ועיי"ש בגמרא עוד דיעות בזה]. וכן הוא לדברי רש"י דלעיל, שכתב דכשרים 'שבהם' מתו, איוב שהיה מגין עליהם.

[שהרי רק] דעמאלטס זענען אידן געגאנגען, ווען ס'איז געווען ס'צ'לם מעליהם, ווען אייב איז נסתלק געווארן.¹¹

פז

ועל כן בהמשכת חיים כאלו המעכבים ישועתן וטובתן של ישראל, אין זה בא על ידי הקב"ה, אשר מאתו לא תצא הרעות, רק ע"י השמן שדרכו בכך לעכב ח"ו את ישועת ישראל

נו מיט אזא חיות, מיט אזא לעבן וואס ס'איז מעכב דעם כ'לל יש'אל [זא] אידן זאלן געהאלפן ווערן און קומען אל נחלתם, בקדושה וטהרה, דעם קומט דורכ'ן שטן. [און] אפילו גאר א צדיק אז ער לעבט לאנג, כאטשיג אייב איז דאך געווען א צדיק, [אבער] אז ער האט מיט זיין לעבן, ער האט פארדעם לענגער געלעבט [כדי] ער זאל אויפהאלטן אידן [מלבוא אל נחלתם], אז זיין חיות האט אויפגעהאלטן אידן פון א ישועה כ'ללית, דאס קומט שוין פונעם שטן.

פז

שוב קושיא יב

ובזה יבואר דברי המדרש פליאה, דכשראה אייב מיתת נדב ואביהוא, והבין מזה גודל מעלתם אשר הם הוכנו להיות אליהו הנביא בכדי לבשר ולהבין את ישראל לקראת ישועת ישראל בהנאולה שלימה, הבין מזה מה שאצלו הוא ההיפוך שנתעכב על ידו ישועת ישראל, ונצטער על זה, ועל זה אמר אף לזאת יחרד לבי

דאס קאן זיין [בביאור המדרש פליאה שבנחל קדומים]. אייב האט דא געזען אז נדב ואביהוא זענען געווען אזוי גרויס, און זיי זענען נסתלק געווארן. איז דאך דער תכלית געווען [של הסלקותם, כדי] זיי זאלן אריינקומען אין פינתח'סין [און] ס'זאל זיין אליהו [וואס] ער זאל קאנען קומען צוגרייטן אידן צו דער גאולה.

האט ער געזען [זא] אזעלעכע גרויסע אידן זענען נסתלק געווארן, וועגן ישועת ישראל, וועגן די ישועה כ'ללית.

[וממילא פון דעם] האט ער שוין פארשטאנען וויאזוי זיין לעבן טויג נישט, ווייל זיינס 'האלט אויף' [ישועתן של ישראל], דאס איז דאך דער היפוך [ממה שהיה בנדב ואביהוא], האט ער שוין פארשטאנען אז דאס טויג נישט.

פח

איבערדעם זאגט ער [במדרש, ווען] ער האט געזען מיתת בני אהרן, האט ער געזאגט אף לזאת יחרד לבי, ווארן ער האט געזען וואס מ'טוט אלדינגס פון אידנ'ס וועגן, פאר ישועת ישראל, [און] ווי שלעכט ס'איז פאר די וואס זיי 'האלטן אויף' די ישועה כ'ללית וואס ס'ברויך צו קומען מן השמים, האט ער זיך אין דעם 'אליין' געפונען זייער באטראפן, אזוי ווי ס'איז טאקע געווען, [זא] איבערדעם האט מען [שפטעטער] געזאגט ס'צ'לם מעליהם, מ'האט נישט געקאנט גיין [קיין ארץ ישראל, ביז דעמאלטס].

איבערדעם האט ער געזאגט אף לזאת יחרד לבי.

¹¹ ועיין במהרש"א סוטה (ד"ה ואמר וא"ד): והקב"ה חשבה לטובה שאיוב מת, וזאת התשובה מפורש בקרא שאמרו כי ס' צ'לם גר', הוא איוב.

קבג

ברכת הקודש

דער בורא פל עולם זאל העלפן:

מ'זאל מיר די זכיה האבן במהרה זוכה זיין צו זען ישועת ישראל.

קודם היצט אין די טעג, מ'זאל האבן הנה [לקבלת התורה] אין די ימי הספירה, [וואס נאכדעם] קומט נאך שבועות, מ'זאל זוכה זיין מקבל צו זיין די תורה בקדושה ובטהרה.

[און] מ'קאן נאך 'דערווייל' געהאלפן ווערן [עוד קודם חג השבועות].

ישועת ה' פהרף עין, פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים (מלאכי ג, א).
מ'דערווארט אזוי לאנג, אבער ס'וועט דאך [לבסוף] נאר זיין 'פתאום'.
דער בורא פל עולם וועט העלפן, מ'וועל מיר געהאלפן ווערן במהרה.

זאל מיר זוכה זיין צו זען ביאת אליהו מבשר טוב, [ויתקיים הכתוב] והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן באמת תשובה טון פארן בורא פל עולם.

דער בורא פל עולם זאל מקבל זיין, [און] אנקוקן די צובראכענע הערצער פון אידן, אינעם שפלות.

דער אייבירשטער זאל העלפן במהרה, מאשפות דליתנו תרוממנו^ט.

מ'זאל מיר במהרה געהאלפן ווערן [מיט] א ישועה אמיתית.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען ישועת ישראל במהרה, בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

^ט מלשון סוף נוסח התפילה שלאחר אמירת שיר השירים: ותשלח ברכה הצלחה והרוחה בכל מעשי ידינו, ומעפר ענינו תקימנו, ומאשפות דליתנו תרוממנו, ותשיב שכיתוף לעיר קדשך במהרה בימינו אמן.

